รวมเรื่องสั้น

อนุสรณ์

นางทิพบา มหานนท์

ณ ฌาปนสถาน
วัดมกุฏกษัตริยาราม
วันที่ 4 มิถุนายน 2507

รวมเรื่องสั้น

อนุสรณ์

นางทิพา มหานนท์

ณ ฌาปนสถาน
วัดมกุฏกษัตริยาราม
วันที่ 4 มิถุนายน 2507

นางทิพา มหานนท์

ชาตะ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๗๕

มรณะ ๒๒ เมษายน ๒๕๐๖

ประวัติ

ทิพา มหานนท์ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๗๕ เป็นบุตรีนายเทอญ และนางประไพ มหาเปารยะ เริ่มการศึกษาชั้นแรกที่โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย จนจบชั้นมัธยม ๖ แล้วได้ไปศึกษาต่อในชั้นเตรียมอุดม ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อสำเร็จแล้วได้เข้าศึกษาต่อในคณะพานิชยศาสตร์และการบัญชี ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับปริญญาพานิชยศาสตร์บัณฑิต และประกาศนียบัตรชั้นสูงทางบัญชี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘

เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้เข้าทำงานในบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติประมาณ ๔ ปีเศษ และต่อมาได้ย้ายไปทำงานในบริษัทการบิน S.A.S. ประมาณ ๒ ปี แต่เนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์ จึงต้องออกมาพักผ่อนอยู่กับบ้านได้เริ่มเจ็บเป็นโรคมะเร็ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ และได้ถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลหญิง เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๐๖

ทิพา ได้เข้าสู่พิธีมงคลสมรสกับ พ.ต.อ. ณรงค์ มหานนท์ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๙ ณ วังปารุสกวัน มีบุตรสองคน คือ ด.ช. นิธิ มหานนท์ และ ด.ญ. ฝนทิพย์ มหานนท์

คำนำ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

คำนำและคำนึง

ถึงจะรู้แน่ว่าความตายเป็นของธรรมดา แต่ทิพาต้องตายในเวลาที่เรียกว่า "อกาลมรณะ" อายุพึ่งจะได้สามสิบปีและเพิ่งแต่งงานได้เพียง ๗ ปี เท่านั้น ลูกคนโตเพิ่งจะ ๖ ขวบ และลูกคนเล็กเพียง ๓ ขวบ ความสะเทือนใจที่ได้รับจึงหนักมากถึงเวลาล่วงมาปีหนึ่งแล้วก็ยังมิได้เสื่อมคลาย

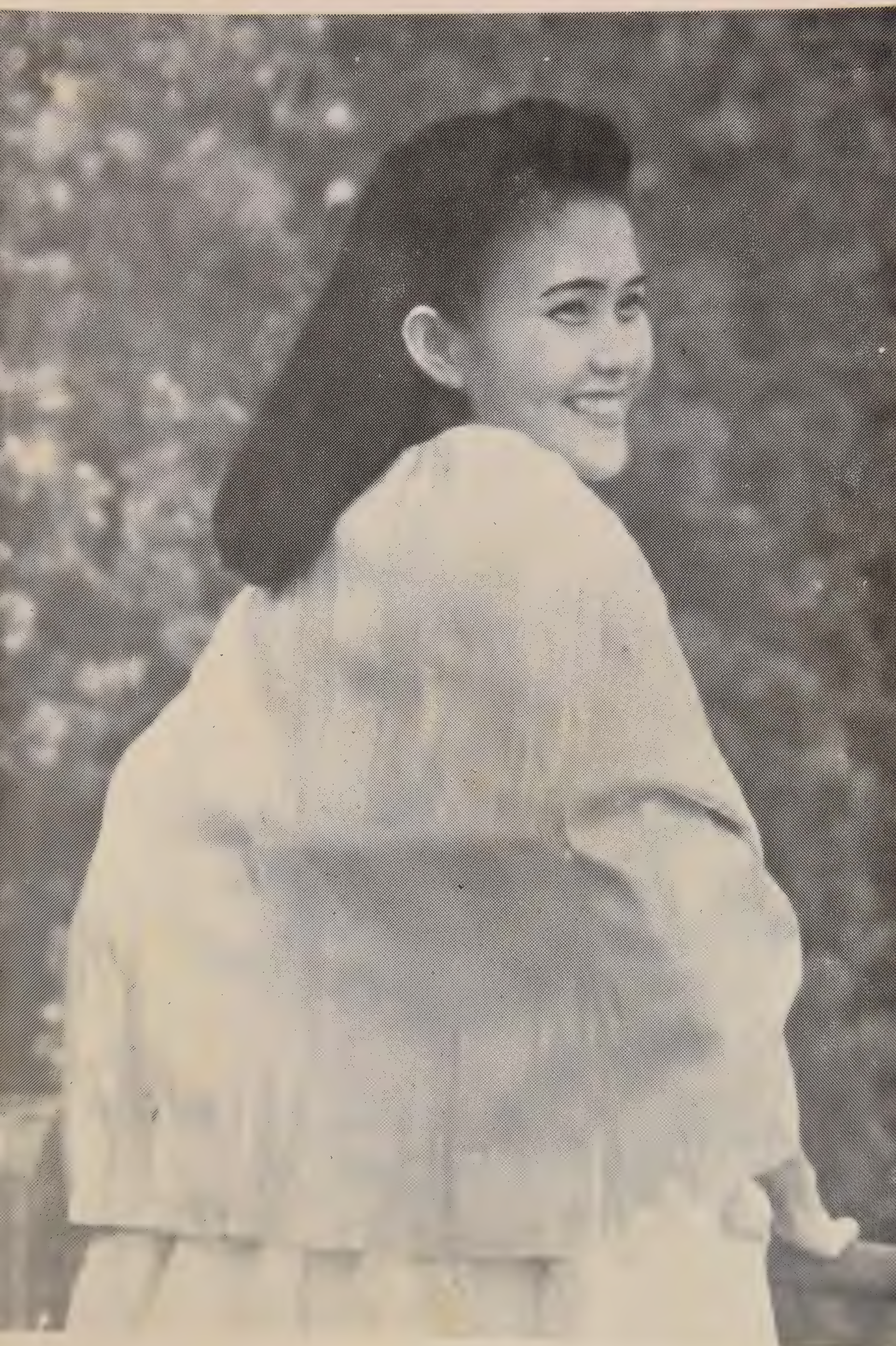
ทิพา รักลูกและห่วงลูกเป็นอันมาก เรื่องที่จะปฏิญาณต่อวิญญาณของทิพา ก็คือ จะพยายามเป็นทั้งพ่อและแม่ของลูกให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

หนังสือที่นำมาแจกในงานศพครั้งนี้ ได้พยายามหาเรื่องสั้น ๆ จากหลายทาง คุณดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ ผู้มีความชำนาญในทางภาษาหลายภาษาได้กรุณาแปลเรื่องนิทานพื้นเมืองของปากีสถาน ให้สำหรับหนังสือแจกครั้งนี้ และได้ติดต่อขอเรื่องสั้นต่าง ๆ ของคุณหลวงนัยวิจารณ์ (ศรีสุวรรณ) นักประพันธ์เอกเมื่อสมัยสามปีก่อน แม้จะเขียนไว้นานแล้วถ้อยคำสำนวนก็ยังเป็นอย่างฝีมือครู และขอเรื่องลูก

ศิษย์สมเด็จ จากสตรีสาร ซึ่งเรื่องนั้นเป็นประวัติกลาย ๆ ของคุณปู่ของฑิพา เจ้าคุณศิริธรรมบริรักษ์ (ทับ มหาเปารยะ)

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งต่อท่านทั้งหลายที่กล่าวนามมาแล้ว รวมทั้งญาติมิตรที่ได้ช่วยเหลือในการศพนี้ โดยพร้อมเพรียงกัน.

พ.ต.อ. ณรงค์ มหานนท์

ตายดี

ก่อนเข้าโรงพยาบาลครั้งสุดท้าย ฑิพา มาหาอาพร้อมด้วยถุงกระดาษถุงหนึ่ง และบอกว่า "อานี่คะ หนูไปซื้อผ้า เห็นผ้าสวยถูกใจ เคยซื้อไปฝากแม่ เวลานี้แม่ไม่มีแล้วนึกถึงอา เลยซื้อมาฝากอาแทน" ฑิพา เสื้อผ้าชุดนั้นอาจจะเก็บไว้เป็นที่ระลึกถึงหลานถึงแม้ว่าไม่จำเป็นต้องมีของเตือนใจ อาก็ยังต้องนึกถึงหลานไปตลอดชีวิตของอา เพราะในความรู้สึกของอา ฑิพาเป็นลูกไม่ใช่หลาน

อายังจำวันที่ฑิพาเอาผ้ามาให้ได้ดี เพราะวันนั้นฑิพาอยู่คุยกับอาทั้งวัน ทั้งนั่งคุย จนถึงนอนคุย ที่ยังจำได้ติดใจนั้น ฑิพาถามว่า "อาเลี้ยงลูกอย่างไรคะ รู้สึกว่าทุกคนเป็นตัวของตัวเอง หนูจะเลี้ยงปิ่งปอง และปูเป้ เอาอย่างอาบ้าง" วันนั้นเราคุยกันเรื่องการอบรมเด็กอยู่เป็นเวลา อาไม่นึกเลยว่านั้นจะเป็นการคุยกันครั้งสุดท้ายระหว่างอาและหลาน ไม่ใช่คุยกันระหว่างคนเยี่ยมไข้กับคนไข้ ในเวลาต่อมา เมื่อนึกถึงเรื่องนี้ขึ้นมาวันนี้แล้วก็ใจหาย สงสารนักว่าความหวังตั้งใจที่เลี้ยงดูอบรมลูกให้ดีที่สุดนั้นเป็นเพียงความหวัง เพราะต่อจากนั้นมาไม่นานที่ฑิพาก็ต้องจากลูกรักทั้งสองและสามีที่รักไปเพียง แค่อายุ ๓๐ ปี

ฑิพาเป็นเด็กน่ารักน่าเอ็นดูเป็นอย่างยิ่งมาแต่เล็ก ผิวขาวสอาด หน้าตาเหมือนลูกฝรั่ง แต่ผมดำ ตาดำ แม้จะเป็นลูกคนที่สองของพ่อแม่ ทั้งพ่อแม่พี่น้องก็รุมกันรักหนักหนา เราพากันเรียกว่า "ยายแหม่ม" ยิ่งเมื่อมาแต่งงานกับ ณรงค์ มหานนท์ ซึ่งเป็นญาติกันอีกพวกเราก็ยิ่งทวีความสนิทสนมรักใคร่สนิทใจยิ่งขึ้น แล้วฑิพาก็ทำตัวน่ารัก เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่โอบอ้อมอารี นึกถึงคนนั้นคนนี้อยู่เสมอ แม้จะให้ของใครก็พูดจาให้น่าชื่นใจ ยิ่งสำหรับตัวอาแล้ว ถึงแม้อาจะตักเตือนว่ากล่าว ข้อบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ของฑิพา ฑิพาก็ไม่เคยไม่พอใจ มักจะพูดว่า "อานี่เตือนหนู หนูไม่โกรธเลย เพราะรู้ว่าอาหวังดีจริง ๆ"

ฑิพามีนิสัยดีเช่นนี้ จึงเมื่อล้มเจ็บลง แม้การเจ็บจะเป็นระยะนานพี่น้องเพื่อนฝูงก็เต็มใจไปช่วยพยาบาลกัน โดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย

ธรรมดาคนที่เจ็บอยู่นานๆ จะต้องรู้สึกหงุดหงิด ยิ่งโรคที่ฑิพาเป็นนี้เป็นโรคที่หมอบอกว่าคนไข้จะต้องทรมานมาก เพราะหายใจไม่ค่อยสะดวก เพราะเป็นโรคเกี่ยวกับปอดด้วย แต่อาไปเยี่ยมฑิพาคราวใด อาไม่เคยเห็นฑิพาหงุดหงิดเจ้าอารมณ์เลย แม้จะกำลังหอบ

จนตัวโยน หายใจสะท้อนอยู่ เมื่อเห็นอาเข้าไปแม้จะยังพูดไม่ออกก็ยังยิ้มรับอย่างยินดีจริง ๆ ทุกครั้งไป เมื่อถึงคราวที่ฑิพาสบายดีก็จะชวนอาพูดเรื่องนั้นเรื่องนี้ อากลัวจะหอบอีก ก็ชวนว่า "ฑิพานอนเถิดอาง่วงจะนอนละ แล้วอาก็แกล้งทำนอนแล้วหลับไปจริง ๆ เมื่อตื่นขึ้นก็จะเห็นฑิพานั่งยิ้มมองดูอยู่ แล้วก็จะชวนว่า "ทานนั่นทานนี่ซิคะ" เป็นเช่นนี้ทุกคราวไป

น้อยครั้งนักที่ฑิพาเล่าถึงความเจ็บปวดให้ฟัง แม้จนกระทั่งวันรุ่งขึ้นก่อนจะตาย เมื่ออาพาน้องนิดที่ฑิพารักมาก กับเพื่อนเขาไปเยี่ยม ฑิพาก็ดีอกดีใจชักชวนให้นั่งที่นั่นกินนี่ตามเคย แม้ว่าจะพูดไม่ค่อยมีเสียงแล้ว จนคนที่ไปเยี่ยมด้วยบอกว่า "ใครว่าจะตาย คนอย่างนี้ไม่ตายหรอก หน้าออกยิ้มอย่างนี้จะตายได้อย่างไร" แต่รุ่งขึ้นฑิพาก็ตายจริง ๆ

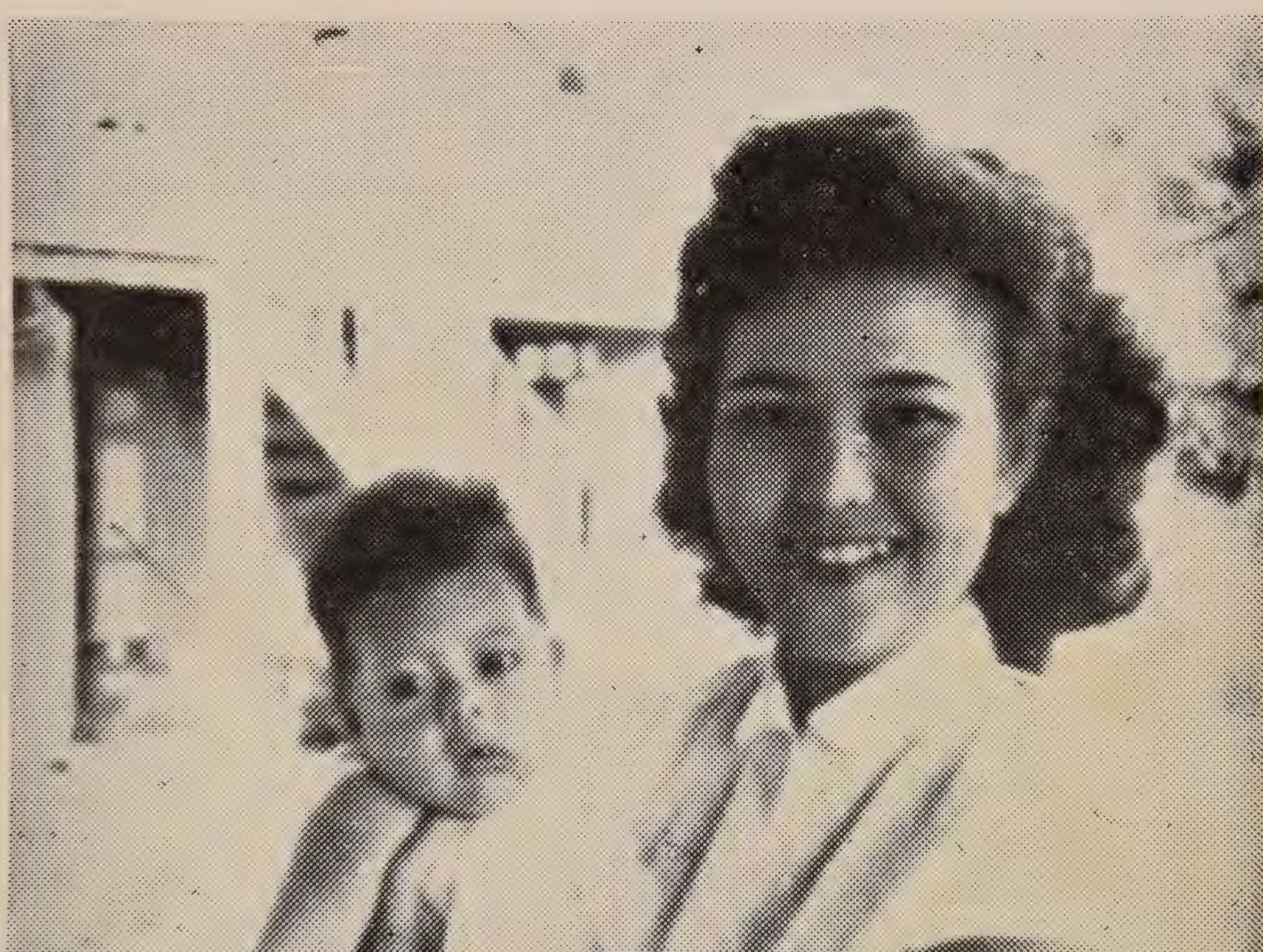
ตั้งแต่เห็นคนจวนจะตายมามากแล้ว อายังไม่เคยเห็นใครยิ้มรับความตายได้เท่าฑิพาเลย เพราะฑิพาเองก็คงรู้อยู่เต็มใจว่า "ไม่หาย" ธรรมดาวิสัยของปุถุชนการที่จะอยู่อย่างไร ก็เป็นการปฏิบัติที่ยากยิ่งอยู่แล้ว แต่การที่จะตายอย่างไรดีนั้น ยิ่งยากยิ่งขึ้นไปกว่าในข้อนี้อาขอสรรเสริญฑิพาเป็นอย่างยิ่งว่า ฑิพารู้แน่ว่าจะตายอย่างไรดี เพราะยังยิ้มได้เมื่อความตายมา

ทางพุทธศาสนาถือว่า สภาพจิตเมื่อจวนตายนั้นเป็นผลสำคัญต่อการเกิดใหม่ในชาติหน้าอย่างยิ่ง ฑิพาตายดีและไปดีเป็นแน่

เมื่อวันรดน้ำศพ เป็นการรดน้ำที่กินเวลานานมาก เพราะคนหนึ่ง ๆ เวียนเข้าไปรดเป็นหลายหน ต่างคนต่างบ่นเสียดายทั้งความดีและความสวย ปรารภกันว่ายังกับคนนอนหลับ นอนยิ้มสวยเหลือเกินบางคนเรียกว่า "Sleeping Beauty" เมื่อเอารูปถ่ายตอนนอนให้รดน้ำนี้ไปให้ร้านอัดรูป คนอัดรูปถามว่า เขานอนเล่นละครหรือเพราะเห็นแล้วไม่เชื่อว่าจะเป็นคนตายแล้ว หน้าตาสดชื่น อิ่มเอิบยิ้มน้อย ๆ ราวกับนอนเล่นละครจริง ๆ ผู้ใหญ่คนหนึ่งพูดว่า "เขาไปสวรรค์จริง ๆ หน้าตาสงบเป็นสุขเหลือเกิน"

คนเราแม้จะมีชีวิตอันสั้น แต่เมื่อก่อนจะตายได้ให้คติที่ดีแก่ผู้อยู่ข้างหลังได้ก็จัดว่ามีชีวิตอยู่ยืนยงแล้ว"

"...อานิ"

ลูกศิษย์สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

(จากสตรีสาร)

หมื่น มหานนท์ ผู้เล่า

"เรือหลวงหายไปสามลำ" นี่เป็นโทรเลขที่คุณพ่อของข้าพเจ้ากราบทูลมายังสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อ ๕๐ ปีมาแล้ว เมื่อเจ้านายพระองค์นั้นยังทรงเป็นเสนาบดีมหาดไทย และพ่อของข้าพเจ้าเป็นพระยาประชากิจกรจักร ย้ายจากตำแหน่งปลัดจังหวัดเพชรบุรี และเพิ่งไปรับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ได้ไม่กี่วัน ก็เกิดคดีลักทรัพย์รายใหญ่ เรือหลวงหายไปจากที่เก็บถึงสามลำ

คุณพ่อเล่าว่า พอโทรเลขเสร็จแล้วก็มิได้คาดว่าจะทรงมีพระดำรัสตอบ เสด็จเสนาบดีพระองค์นั้นก็ทรงเป็นเจ้านายและเป็นครูโดยตรงของคุณพ่อ ได้ทรงฝึกหัดอบรมเลี้ยงดูคุณพ่อมาแต่เด็ก เรื่องที่ทูลมาก็เป็นอย่างที่ลูกจะเล่าให้พ่อฟังเมื่อมีเรื่องข้องใจ แต่ก็ได้รับโทรเลขตอบมีข้อความที่คุณพ่อมิได้นึกฝัน เมื่อเปิดโทรเลขออกก็พบข้อความที่ทำให้คุณพ่อถึงตกตลึงจังงัง "หาให้ได้ ถ้าไม่ได้ให้ลาออก"

โทรเลขเพียงเก้าคำนั้นยังแบ่งข้อพระประสงค์ให้เดาได้ว่า "ฉันเลี้ยงดูอบรมแกมาอย่างดี ก็เพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่ราชการ นี่เป็นก้าวแรกที่แกก้าวจากปลัดจังหวัดไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นมาก ถ้าแกไม่มีความสามารถพอ ก็อย่านึกว่าฉันจะช่วยแกไว้ ราชการสำคัญกว่าเรื่องส่วนตัว ยิ่งแกเป็นคนของฉัน ฉันจะต้องกวดขันแกมากกว่าคนอื่น" ข้อสอบข้อแรกของคุณพ่อนี้ยากถึงขนาดว่าถ้าตกก็จะถูกไล่ออกทันที

นี่เป็นตัวอย่างว่า ข้าราชการสมัยก่อนได้ปฏิบัติงานกันเฉียบขาดอย่างไร เวลานั้นเป็นเหตุการณ์หลัง ร.ศ. ๑๑๒ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงขอร้องให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ทรงละงานทางกระทรวงธรรมการมาทำกระทรวงมหาดไทยนั้น ได้รับสั่งว่า ต่างประเทศกำลังจะรุกพระราชอาณาเขตเข้ามา จึงจำเป็นจะต้อง จัดการปกครองบ้านเมืองภายใน ให้เป็นระเบียบ เรียบร้อยเสีย จึงต้องมีการเลือกตัวบุคคลกันมาก ตั้งแต่เจ้ากระทรวง และเจ้ากระทรวงก็ต้องจัดวางคนที่เข้มแข็งจริง ๆ ให้แยกกันไปปกครองตามหัวเมืองต่าง ๆ

ราชการสมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียนวิชาชีพเหมือนในสมัยนี้ เจ้ากระทรวงจึงจำต้องฝึกคนของตัวขึ้นไว้ใช้เอง เรื่องจะได้คนดีไว้ใช้

ในราชการเพียงใดก็ขึ้นอยู่ที่ความสามารถของผู้ฝึก สมัยรัชกาลที่ ๕ ตอนต้นๆ รัชกาล เมื่อสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นเสนาบดีมหาดไทยนั้น การปกครองหัวเมืองต่างๆ ยังเพิ่งจะเริ่มต้นจัดให้เป็นหลักฐาน เป็นการเริ่มต้นใหม่ เปลี่ยนจากเจ้าเมืองกินเมืองรับช่วงกันมาเป็นข้าหลวงตั้งไปจากในกรุงแทน การคมนาคมยังไม่สะดวกเหมือนสมัยนี้ แม้แต่รถไฟก็ยังมีไม่ทั่วถึง เรื่องที่จะติดต่อปรึกษาหารือกันโดยรวดเร็วจึงเป็นการยากมาก ผู้ที่ได้รับหน้าที่ไปปกครองตามหัวเมือง เช่น เทศาฯ หรือเจ้าเมืองจะต้องมีความสามารถทุกด้านเพราะจะต้องทำงานฝากจากกระทรวงอื่นด้วย แม้แต่เรื่องการภาษีอากร การศึกษา และยิ่งการสืบจับผู้ร้ายแล้วถือเป็นหน้าที่โดยตรงมีกฎกระทรวงตราไว้ "กฎระเบียบการ (ที่ ๑) ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ออกไปสืบสวนผู้ร้ายด้วยตนเอง" การจับผู้ร้ายนั้นไม่ถือเป็นความชอบเป็นแต่นับว่าผู้นั้นได้กระทำครบถ้วนแก่หน้าที่เท่านั้น แต่จะถือเป็นความชอบ ต่อเมื่อได้ปกครอง ป้องกัน เหตุร้ายให้ชีวิต และทรัพย์สมบัติของข้าแผ่นดินในท้องที่นั้นอยู่เย็นเป็นสุขพอสมควร และจะถือเป็นความผิดความบกพร่อง เมื่อการปกครองยุ่งยิ่งไม่เรียบร้อย"

เมื่อข้าพเจ้ายังเด็ก ๆ เห็นพ่อต้องออกไปจับผู้ร้ายดึกๆ เสมอและบางทีก็เป็นกรมทางไปนอนค้างใต้สะพาน ทำสะพานอยู่เป็นเดือนๆ

ก็สงสัยว่าทำไมพ่อจึงต้องไปทำงานในหน้าที่คนอื่น แต่เมื่อได้อ่านกฎกระทรวงข้อนี้ จึงรู้ว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้ว่าราชการจังหวัดสมัยนั้น ที่จะต้องรู้งาน คุมงาน สั่งงานทุกอย่างในจังหวัดที่ตัวปกครองได้ทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นงานหรือราชการของกระทรวงใด

เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องรับงานหนักทุกด้าน ทั้งๆ ที่การศึกษาสมัยนั้นยังไม่เจริญแพร่หลาย จึงน่าจะเรียนรู้กันว่า บรรดาข้าราชการเหล่านั้นได้รับการฝึกหัดอบรมมาอย่างไร สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงฝึกข้าราชการไว้ใช้ในกระทรวง ได้เป็นประโยชน์แก่ราชการอย่างมหาศาล ผู้ที่เคยฝึกอยู่กับพระองค์ท่าน มีที่ได้รับตำแหน่งสูงถึงเสนาบดี เช่น เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เจ้าพระยายมราช ต้นตระกูลอยู่เมืองสุพรรณบุรี ไม่ได้ใช้อิทธิพลของการเป็นเชื้อพระวงศ์หรือเชื้อขุนนางแม้ในทางหนึ่งทางใด แต่เริ่มแรกได้ถวายตัวอยู่ในสมเด็จกรมพระยาด้วยได้ผ่านจากสำนักเรียนที่ดี ประกอบกับสติปัญญาความสามารถของท่านด้วย ได้ส่งให้เป็นเสนาบดีผู้มีความสามารถมากที่สุดคนหนึ่งในสมัยรัชกาลที่๕ นอกจากเจ้าพระยายมราชแล้ว ยังมีข้าราชการอีกหลายคนที่ได้รับการอบรมมาจากสำนักสมเด็จกรมพระยาดำรง ภายหลังได้รับราชการเป็นใหญ่ เป็นโต เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดก็มากด้วยกัน แต่กาลเวลาล่วงนานมาถึงบ้านนี้ ต่างท่าน

ก็ได้พากันล่วงลับตามเสด็จสมเด็จไปเกือบหมดแล้ว สุดวิสัยที่ข้าพเจ้าจะไปกราบไหว้ให้ท่านเล่าให้ฟังได้ เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้ จึงเป็นเพียงเรื่องที่ลูกศิษย์คนหนึ่งของพระองค์ท่าน คือ คุณพ่อของข้าพเจ้าได้เล่าให้ลูกๆ ฟังนมนานหลายปี แต่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งข้าพเจ้าจดจำไว้ได้บ้างถึงแม้จะไม่หมด ท่านชายดิศศานุวัติ ดิศกุล พระโอรสของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ตรัสกับข้าพเจ้าเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า "ถ้าได้เจ้าคุณ (หมายถึงพ่อข้าพเจ้า) ได้พูดถึงเด็จพ่อจะเหมาะมาก เพราะได้อยู่ใกล้ชิดรู้เรื่องอะไรมาก" แต่เมื่อพ่อของข้าพเจ้าไม่อยู่แล้ว ในโอกาสวันที่ระลึกครบรอบร้อยปีวันประสูติของสมเด็จ ข้าพเจ้าผู้เป็นลูกจึงขอหน้ากระดาษ "สตรีสาร" เล่าเรื่องเท่าที่พอจำไว้ได้ คุณพ่อเล่าว่า

"ค่ำวันหนึ่ง เจ้าคุณอาจารย์ของพ่อ (เจ้าอาวาสวัดสระเกษสมัยนั้น) ได้พาพ่อเข้าไปเฝ้าถวายตัวกับเสด็จในกรม เวลานั้นพ่ออายุประมาณสักสิบสองขวบ เมื่อคลานเข้าไปกราบถวายบังคมแล้ว ยกพานดอกไม้ถวาย ทรงรับแล้วก็วางไว้ ภายหลังจากทรงรับสั่งถามถึงอายุและหนังสือที่ได้ร่ำเรียนมาบ้างแล้ว อาจารย์ของพ่อก็ทูลลากลับไปสักประเดี๋ยวหนึ่งทรงเรียกผ้าพื้นมาตั้งหนึ่งส่งให้พ่อ พ่อก็รับวางไว้แล้วเสด็จออกจากตำหนักไปแวะเยี่ยมคุณจอมมารดา และเยี่ยมตาม

เรือนต่าง ๆ พ่อก็ตามเรื่อยไป ทรงแวะที่ไหนพ่อก็นั่งคอยหน้าเรือน จนกระทั่งดึกพอสมควร ทรงเหลียวมาเห็นพ่อยังตามเรื่อยไป และยังคงเชิญผ้าทั้งเจ็ดผืนนั้นอยู่ ทรงยิ้มอย่างสบพระทัย รับสั่งว่า "เอาผ้านั่นให้เจ้าละเอาไปเถิด" นั่นแหละพ่อจึงได้ลงหมอบกราบ นั่นเป็นข้อสอบข้อแรกที่พ่อถูกสอบ พระองค์คงจะทรงลองหยั่งนิสัยดูว่าจะเป็นคนมักได้ไหม ถ้าเป็นคนเห็นแก่ได้ก็คงจะลงหมอบกราบเสียแต่แรกเมื่อทรงส่งให้ทั้งที่ยังไม่ได้รับสั่งว่าจะประทานให้หรือไม่"

ตั้งแต่คุณพ่อผ่านการทดลองครั้งแรกโดยมิให้รู้ตัวแล้ว คุณพ่อเล่าว่า สังเกตดูท่านทรงพระเมตตาและไว้วางพระทัยคุณพ่อมาก แม้จะมีของหายต้องไต่สวนกัน ก็จะรับสั่งว่าคนนี้ขอเสียคนหนึ่ง อย่าสงสัยเลย

คุณพ่อได้เป็นมหาดเล็กอยู่ในวังจนครบบวช ระหว่างนั้นก็ได้รับการอบรมทั้งนิสสัยใจคอ จรรยา มารยาท ตลอดจนวิชาการก่อนอื่นได้ทรงหัดให้เขียนหนังสือเลียนลายพระหัตถ์ของท่านสมัยก่อนเป็นสมัยที่นิยมเลียนลายมือเจ้านายหรือคนใหญ่คนโต ข้าพเจ้าได้เห็นลายมือของท่านผู้ใหญ่ผู้หนึ่ง สงสัยว่าทำไมลายมือเหมือนลายพระหัตถ์รัชกาลที่ ๖ ท่านบอกว่า ท่านเลียนเขียนให้เหมือนเสด็จในกรมท่านมีลูกศิษย์มากก็คงจะมีหลายคน พยายามเลียนเขียน ให้เหมือนลายพระ-

หัตถ์ แต่คุณพ่อข้าพเจ้าเขียนได้เหมือนมากกว่าเพื่อน ขนาดที่บางครั้งเสด็จไปทรงงานที่กระทรวง ต้องให้คนมาตามคุณพ่อไป แล้วรับสั่งชี้ให้ดูหนังสือที่เขียนว่า "นี่ฉันเขียนหรือแกเขียน" ท่านหญิงพูนพิศมัยเมื่อทรงพบหน้าข้าพเจ้าที่ไรมักจะทรงเล่าให้ฟังเสมอว่า ท่านเคยล้อคุณพ่อว่า "ถ้ามีการปลอมลายพระหัตถ์เสด็จพ่อต้องจับเจ้าคุณก่อน" เพราะคำว่า "ดำรงราชานุภาพ" นั้น คุณพ่อยิ่งเขียนได้เหมือนมากที่สุด คุณพ่อเล่าว่า ที่ท่านทรงหัดมากที่สุดอีกอย่างหนึ่งคือความละเอียดแต่เช้าท่านจะเสด็จเข้ามาในห้องนอนของคุณพ่อ พระหัตถ์ลูบดูฝุ่นทั้งที่ขอบหน้าต่างประตู ลูก ๆ ยังชมคุณพ่อเสมอในเรื่องความละเอียดเหตุการณ์ของบ้านเมือง และครอบครัวทุกสมัยจะค้นได้ในบันทึกของคุณพ่อ

การฝึกฝีมือ หรือการฝึกอาวุธ ถ้าคนที่ดูเป็นก็พอจะรู้ได้ว่ามาจากอาจารย์ใด การฝึกการปกครองก็เช่นกัน ผู้ที่เป็นลูกศิษย์สมเด็จกรมพระยาแล้ว ส่วนมากจะมีบุคคลิกลักษณ์ส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน เช่นมีความสุขุมคัมภีรภาพ มีความซื่อสัตย์สุจริต รักงาน และที่สำคัญมากสำหรับงานปกครองสมัยที่การคมนาคมยังไม่สะดวกที่สุดคือตัดสินใจทำงานด่วนเฉพาะหน้าได้รวดเร็ว แม่นยำ ไม่ผิดพลาด

ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างเรื่องเรือหายต่อไป

เมื่อคุณพ่อได้รับพระโทรเลขตอบแล้ว คุณพ่อก็เริ่มงานด่วน การที่จะพึ่งพาคนในจังหวัดใหม่นั้น ก็ยังไม่ค่อยแน่ว่า ใครจะเป็นพวกใคร เพราะสมัยนั้นเพิ่งจะหมดสมัยที่เจ้าเมืองกินเมืองกันมาหลายชั่วคน เมื่อคุณพ่อเป็นคนสกุลอื่นแปลกปลอมมา ก็ยังไม่แน่ใจว่าจะเป็น "มือเก่า" ลองดีหรือเปล่า คุณพ่อจึงตกลงโทรเลขเรียกทหารเอกของคุณพ่อที่เคยช่วยคุณพ่อปราบผู้ร้ายทางเพชรบุรี ตอนเป็นปลัดจังหวัดอยู่นั้น ให้เดินทางมาช่วยกัน สองทหารเสือของคุณพ่อสืบอยู่มิช้าก็ได้ตัวคนร้าย แต่จับมาซักถามสักเท่าไรก็ไม่ยอมรับ สมัยนั้นการที่ทรมานให้รับก็ยังไม่มีกฎหมายห้าม แต่สมเด็จกรมพระยาท่านเป็นผู้มีน้ำพระทัยดี ไม่โปรดการชนิดนี้ และได้อบรมลูกศิษย์ทุกคนให้หาอุบายอย่างอื่นแทนการทรมาน

คุณพ่อสืบทราบว่าผู้ร้ายเป็นพวกชอบสูบฝิ่น จึงได้คิดอุบายอย่างหนึ่งขึ้น ค่ำวันหนึ่งท่านเชิญผู้บังคับกองตำรวจ และนายอำเภอผู้พิพากษามากินเลี้ยงที่บ้าน ระหว่างกินก็เบิกตัวผู้ต้องหามานั่งใกล้ ๆ พูดไปถามไปในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับคดี และที่นอกห้องคุณพ่อให้คนมาสูบฝิ่นให้กลิ่นโชยเข้ามาในห้อง ผู้ร้ายอดฝิ่นมา ๒—๓ วัน กระวน

กระวายอยู่เต็มที่ เมื่อได้กลิ่นหอมหวนเข้าเช่นนั้นก็หมดความอดทน ค่อยคลานกุบกับมาหมอบกราบลงตรงหน้าคุณพ่อ "ผมรับแล้วคะรับ เอาเรือไปจมอยู่ที่ไหนก็จะไปเอามาให้หมด" คุณพ่อหัวเราะและให้คนพาผู้ต้องหาไปสูบฝิ่นกินข้าวให้สบายใจ แล้วให้พาไปเอาของกลางมาได้ครบถ้วน

เมื่อผู้ต้องหาออกไปแล้ว ข้าราชการทั้งสามท่านที่นั่งกินข้าวอยู่ด้วยก็พร้อมใจกันลงกราบ "วิเศษจริงคะรับ วิธีนี้ ผู้ร้ายคนนี้ปากแข็งนัก ซักมาหลายวันแล้วไม่รับเลย"

บ้านเมืองเราสมัยปี ร.ศ. ๑๑๒ นั้น อยู่ในฐานะที่จะต้องระมัดระวังตัวมากเฉพาะเกี่ยวกับภาคอีสาน ที่อยู่ติดกับเขตปกครองของฝรั่งเศสแล้ว ต้องระวังเลือกตัวคนที่จะไปอย่างกวดขันยิ่งนัก เวลานั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงจัดให้กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เป็นข้าหลวงต่างพระองค์ไปควบคุมสถานการณ์ด้านอีสาน เสด็จในกรมพระองค์นั้นได้คัดเลือกตัวผู้ร่วมไปด้วย บางคนก็มีผู้เสนอฝากมาสอบ บางคนเช่นคุณพ่อของข้าพเจ้าท่านทรงเลือกเอง แต่ทุกคนจะต้องผ่านการสอบสัมภาษณ์ พ่อท่านเล่าว่า ท่านเข้าไปพร้อมกับเจ้าคุณเชื้อพระวงศ์อีกคนหนึ่ง เจ้าคุณคนนั้นเข้าไป

ก่อน เสด็จในกรมพระองค์นั้นได้เลื่อนเก้าอี้เชิญให้นั่ง เมื่อเจ้าคุณนั่งแล้ว ท่านก็มีรับสั่งถามว่า "เจ้าคุณชำนาญทางอะไร" เจ้าคุณทูลว่า "ข้าพระพุทธเจ้าชำนาญทางปกครอง" แต่เมื่อถึงคราวคุณพ่อเข้าไป เมื่อทรงเลื่อนเก้าอี้ให้คุณพ่อนั่ง คุณพ่อก็เป็นแต่เพียงถวายคำนับและยืนอยู่ เมื่อทรงถามว่า "เจ้าคุณชำนาญทางอะไร" คุณพ่อทูลว่า "ยังไม่ชำนาญอะไรมาก พอรู้เพียงงู ๆ ปลา ๆ" เสด็จในกรมรับสั่งว่า "ดีแล้วจะสอนให้" ดูรู้สึกจะทรงพอพระทัยที่คุณพ่อรู้จักประมาณตัวและไม่โอ้อวด

เมื่อข้าหลวงใหม่ได้ประจำจังหวัดของตัวเรียบร้อย เจ้าคุณผู้นั้นเพราะเหตุว่าชำนาญทางปกครอง จึงได้รับเลือกไปอยู่ชายแดนจริงๆ ต่อมามิช้าท่านก็มีโทรเลขทูลเสด็จข้าหลวงต่างพระองค์ว่า "ใช้ให้ปลัดอำเภอไปตรวจชายแดน ปลัดอำเภอไม่ไป" เสด็จในกรมทรงโทรเลขตอบไปทันทีว่า "ปลัดอำเภอไม่ไป ใช้นายอำเภอไป นายอำเภอไม่ไป ใช้ปลัดจังหวัด ปลัดจังหวัดไม่ไป ให้ยกเมืองให้เขาเสีย" พอโทรเลขไปแล้วคงทรงเกรงว่าท่านเจ้าคุณผู้นั้นจะทำเข้าจริงๆ โทรเลขสั่งปลดก็ตามไปติด ๆ กัน ราชการสมัยนั้นท่านทำงานกันเด็ดขาดไม่เห็นแก่หน้าใครกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เป็นผู้ได้รับคำสรรเสริญว่า

ทรงพระปรีชาสามารถในงานทุกด้าน และเวลานั้นข้าหลวงต่างพระองค์ก็มีอำนาจสิทธิขาดมาก ถึงขนาดจะถอดข้าราชการทุกชั้นได้ก่อนโดยไม่ต้องกราบบังคมทูล แต่เสด็จกรมหลวงท่านต้องเสด็จเข้ากรุงเทพ ฯ เสมอและครั้งละนาน ๆ เพราะการเดินทางไม่สดวก ถึงจะมีข้าหลวงที่สามารถหลายคนด้วยกัน แต่เป็นการน่าประหลาดว่าเวลาที่เสด็จไม่อยู่ครั้งไร ก็จะเลือกคุณพ่อขึ้นเป็นตัวแทนพระองค์ทุกครั้ง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะลูกศิษย์ของสมเด็จกรมพระยาทุกคนได้รับการอบรมให้ปฏิบัติการโดยสุขุมคัมภีรภาพ ไม่หุนหันพลันแล่นให้เสียการ เมื่อกรมหลวงสรรพสิทธิทรงตั้งให้คุณพ่อเป็นแทนพระองค์นั้น แม้สมเด็จกรมพระยาดำรงท่านจะทรงพอพระทัยอยู่มาก เหมือนครูได้ชุบเลี้ยงลูกศิษย์อย่างที่เรียกว่า ปั้นขึ้นมาให้เป็นตัวแล้ว และผู้นั้นยังแสดงความสามารถให้เห็นชัด จนเป็นที่รับรองจากครูผู้อื่นว่า การที่ได้ยกย่องขึ้นนั้นถูกต้องปราศจากการลำเอียง แต่ถึงกระนั้น ครูเก่าท่านก็ยังสอบให้แน่กับครูใหม่ "มอบราชการให้พระยาประชาทำแทนน่ะ จะมิเร็วไปหรือ เพราะอายุราชการยังน้อยกว่าข้าหลวงอื่นในภาคนี้" "ไม่เร็วเขาทำได้" เป็นคำทูลตอบเพียงสั้นๆ ตามพระนิสัยของกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์

ต่อมาคุณพ่อได้รับราชการ เป็นผู้ว่าราชการประจำจังหวัดอีกหลายจังหวัด แต่สมเด็จกรมพระยา ครูของท่านก็ยังทรงห่วงใยอยู่เสมอ เมื่อมีราชการต้องติดต่อ เช่นคราวพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ เสด็จประพาสนครศรีธรรมราชตอนที่คุณพ่อเป็นเจ้าเมือง และเสด็จประทับอยู่ถึง ๑ อาทิตย์ การจัดรับรองบางอย่าง เช่นการสร้างถนนบางสายให้เสร็จเพียงคืนเดียว ดูเป็นการพ้นวิสัยที่จะทำได้พอคล้อยพระองค์พระเจ้าอยู่หัวเสด็จล่วงหน้าไป คุณพ่อเล่าว่า เสด็จในกรมท่านหันมากระซิบกับคุณพ่อ ว่า "ทำได้อย่างไร" คุณพ่อกระซิบทูลอุบายที่เกลี้ยกล่อมเอาใจราษฎรอย่างไรถวาย ทรงรับสั่งว่า "ดีมาก" คุณพ่อเล่าว่า ถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงชม ก็ยังไม่ปลื้มใจเหมือนครูของท่านชม "พ่อรู้สึกเหมือนได้ประกาศนียบัตร"

คุณพ่อปฏิบัติ ราชการ โดย ซื่อสัตย์สุจริต และรักงาน ที่ทำมากจนเป็นที่รู้กันในหมู่ข้าราชการ ทั้งในจังหวัดอยู่ประจำและจังหวัดอื่นว่าเป็นคนทำงานเก่ง เมื่อเวลาที่เข้าเฝ้าถวายตัวนั้นก็เป็นเพียงเด็กลูกชาวบ้านธรรมดา แต่กุศลหนหลังให้ได้ไปอบรมในสำนักที่ดี ได้ครูดีจึงส่งผลให้ถึงเมื่อครบเกษียณได้เป็นถึง มหาอำมาตย์ตรี พระยาศิริธรรมบริรักษ์ (ทับมหาเปารยะ)

เมื่อคุณพ่อได้ออกจากราชการมาอยู่กรุงเทพฯ ท่านก็หมั่นไปเฝ้าครูของท่านมิได้ขาด ครูท่านก็ทรงพระเมตตามิได้เสื่อมคลาย พระรูปบางรูปที่แจกเฉพาะพระโอรสธิดา คุณพ่อก็ได้ประทานทุกที จนเสด็จไปอยู่ที่ปีนัง คุณพ่อเศร้าโศกคิดถึงมากใครไปก็ต้องฝากของไปถวายเสมอจนเมื่อถึงเสด็จกลับ วันนั้นเผอิญคุณพ่อชวนข้าพเจ้าไปเฝ้าด้วย ตามปกติพ่อข้าพเจ้าเป็นคนใจเย็นไม่แสดงยินดียินร้ายให้เห็น แต่วันนั้นทั้ง ๆ ที่หน้าท่านไม่ขาวก็เห็นสีหน้าแดง นั่งกระสับกระส่ายไม่เป็นสุข พอได้ยินเสียงฝีพระบาทลงบันไดมา คุณพ่อก็รีบคลานไปกราบพระบาททันทีเมื่อเสด็จถึงบันไดขั้นสุด ข้าพเจ้าได้ยินพระดำรัสด้วยพระสุรเสียงเครือตรัสเรียกชื่อเก่าคุณพ่อว่า "ทับ ทับ" แล้วทรงเอื้อมพระกรมาโอบรอบคอคุณพ่อไว้ มีน้ำพระเนตรคลอ

คุณพ่อถึงแก่กรรม หลังจากสมเด็จ กรมพระยาดำรงราชานุภาพสิ้นพระชนม์ไปแล้วหลายปี คุณพ่อข้าพเจ้าท่านเป็นคนแข็งแรงไม่เคยเจ็บไข้ แต่ก่อนจะถึงแก่กรรมหนึ่งอาทิตย์ท่านฝันติด ๆ กันถึงสองหนว่าเสด็จในกรมท่านเสด็จมาหาบอกว่า "ทับไปกันเถิดมารับเจ้าแล้ว" คุณพ่อบอกว่าท่านเดินตามเสด็จไปด้วยใจยินดีและเชื่อมั่น เพียงไม่ถึงเจ็ดวันหลังจากนั้นคุณพ่อก็เป็นเส้นเลือดในสมองแตกถึงแก่กรรม มีปัญหาเคยถามกันอยู่เสมอว่า คนตายแล้วไปไหนแต่สำหรับรายคุณพ่อ

แล้ว ข้าพเจ้ามั่นใจว่าท่านไปดีแน่ เพราะท่านได้ตามเสด็จท่านผู้ที่ทรงประกอบแต่กรรมดี มีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างมหาศาล โดยความสุจริตเที่ยงธรรม มิได้เคยใช้ราชการเป็นเครื่องแสวงหาลาภผลเป็นส่วนพระองค์เลย เมื่อเร็วๆ นี้ข้าพเจ้าได้พบท่านหญิงอัปภัศราภา พระธิดาของสมเด็จองค์หนึ่ง เมื่อได้เฝ้าและทูลว่าเป็นลูกของคุณพ่อซึ่งเป็นมหาดเล็กของสมเด็จท่านรับสั่งว่า "ถ้าเป็นลูกศิษย์ของเสด็จพ่อแล้วก็ต้องจนทุกคนแหละ เพราะท่านสั่งห้ามขาดว่าไม่ให้หาประโยชน์ส่วนตัวจากการเป็นข้าราชการ" นี่เองเป็นคำตอบข้อข้องใจที่ข้าพเจ้าต้องการรู้มานาน พ่อข้าพเจ้าเคยอยู่เมืองที่อาจจะเป็นเศรษฐีได้ในลัดนิ้วมือเดียว เช่นจังหวัดพังงา ซึ่งเต็มไปด้วยแร่มากมายในสมัยนั้น บางคนจนขนาดต้องกินข้าวจากกะลา รุ่งขึ้นขุดพบแร่ก็จะเป็นคนมีเงินแสนเงินล้านขึ้นมาทันทีได้ แต่พ่อไม่เคยถือสิทธิ์ซื้อหรือจับจองที่ดินเลย ทั้งที่ไม่เป็นการผิดกฎหมายท่านหญิงรับสั่งต่อไปว่า เสด็จพ่อรับสั่งว่าถ้าข้าราชการไปคิดหาประโยชน์แข่งกับราษฎรแล้ว ก็จะเสื่อมความยุติธรรม

ถ้าสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จอยู่มาจนบัดนี้ ก็จะมีพระชนมายุครบร้อยปีเต็ม ทางราชการได้เห็นคุณวิเศษที่ได้ทรงทำราชการเป็นประโยชน์ ในทางสร้างความเจริญแก่ประเทศชาติเป็นอัน

มาก อย่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้พระราชทานพระธำมรงค์ให้ และมีพระราชดำรัสว่า "เธอกับฉันเหมือนได้หมั้นกันแล้วทางการเมือง" หมายถึงว่าในทางการเมืองแล้ว ทั้งสองพระองค์ได้เคียงคู่กันปฏิบัติราชการเป็นที่สบอัธยาศัยซึ่งกันและกันมาก ถ้าชาวเราได้เรียนรู้วิธีปฏิบัติงานที่ได้เคยทรงทำแล้ว ก็จะรู้แน่ว่าการใดที่ตัดสินใจทรงทำไปแล้วนั้นเต็มไปด้วยความสุขุมคัมภีรภาพ บางอย่างถึงมิอยากทำก็จำเป็นต้องทำไม่อยากเสียก็จำเป็นต้องเสีย ต้องยอมเสียน้อยเพื่อมิต้องเสียมาก หรือเสียหมด คนไทยทั้งชาติได้รอดพ้นการตกเป็นเมืองขึ้นมาได้อย่างหวุดหวิด ก็เพราะเสาหลักเมืองเสาใหญ่ ๆ สองเสาและเสารอง ๆ ลงมาได้ตัดสินใจโดยถูกต้องเหมาะสมกับเหตุการณ์โดยไม่ยอมให้มีอารมณ์เข้าแทรกแซง การที่จะต้องเสียเขตแคว้นที่เคยครองนั้น ผู้ที่รับผิดชอบโดยตรงย่อมจะรู้สึกสะเทือนใจยิ่งกว่าคนอื่นหลายเท่า แต่ไทยเราเคราะห์ดีที่มีผู้นำเป็นชาวพุทธอย่างเที่ยงแท้ ไม่วู่วาม ไม่ตื่นข่าว ถูกยั่วเท่าไรก็ไม่นึกโกรธง่าย เหตุนี้จึงนำชาติพ้นภัยพิบัติมาได้ทุกคราว เมื่อได้เห็นพฤติการณ์ของผู้ที่เคยตกเป็นข้าของชาติอื่นที่เกิดมีปมด้อยต่าง ๆ แล้ว ควรจะส่งใจระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษที่ได้ยังคงความเป็นไทยไว้ให้ลูกหลานจนบัดนี้

เวลาที่ข้าพเจ้าได้อ่านบทเขียนของกวีผู้ล่วงลับไปแล้ว ยิ่งผู้นั้นเป็นผู้ที่เคยปกครองบ้านเมืองมาแล้ว ก็รู้สึกเหมือนตัวท่านยังอยู่ เมื่อมีเหตุคับขันเฉพาะหน้า ก็จะเผอิญอ่านพบข้อความเตือนใจให้ปฏิบัติให้เหมาะสมกับเวลาด้วยความห่วงใยลูกหลานไม่เสื่อมคลาย เมื่อพบข้อความเช่นนี้คราวใด ข้าพเจ้าก็กำหนดไว้ในใจว่านี่คือ "สาสน์จากปรโลก"

สาสน์ที่ข้าพเจ้าเขียนจบลงไปนี้ คงมาจากความบันดาลใจจากวิญญาณของบรรพบุรุษจากปรโลกเช่นกัน

เมื่อข้าพเจ้าเขียนมาถึงตอนนี้มีความรู้สึกเหมือนมีเสียงกระซิบว่า

"บางครั้งบางคราว ความดีความชั่วในโลกนี้มิได้ปรากฏผลตอบแทนทันทีเสมอไป แต่เมื่อกาลเวลาล่วงไป ความจริงก็จะต้องปรากฏ แม้ว่าความจริงบางเรื่องอาจจะต้องคอยถึงร้อยปี

เรื่องของคุณหลวงนัยวิจารณ์
(ศรีสุวรรณ)

....

กฎหมายคนละอย่าง

ในเมืองอินเดีย ถ้าใครต้องการล้างบาปที่ตนกระทำโดยพลั้งเผลอ ฤาไม่พลั้งเผลอก็ตามมักไปหาพวกพราหมณ์บัณฑิต ขอให้บอกวิธีล้างบาปซึ่งมีประเภทต่าง ๆ กัน สุดแล้วแต่จะกำหนด ตามขนาดหนักแลเบา

ครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งเข้าไปหาบัณฑิตผู้หนึ่ง กระทำการเคารพแล้วนั่งลง ณ ที่อันควร แล้วถามว่า

"ข้าแต่ท่านบัณฑิตผู้เจริญ" อันการทำมักการ์ (แมลงมุม) ให้วายชนม์ไปนั้น พึงปฏิบัติฉันใดจึงจะหายบาป ?"

"แมลงมุม ? การฆ่าแมลงมุมเป็นบาปอย่างใหญ่หลวงมาก ผู้ทำบาปชนิดนี้ จะต้องบริจาคทองคำให้เป็นทาน เอ๊ะ ประเดี๋ยวก่อน ... ข้าวเปลือกอีกเกวียนหนึ่ง นอกจากนั้นยังมีเนยใส แล้วก็ผ้า ... ห้าผืน แล้วก็ ... ประเดี๋ยว ยังมีอะไรอีกน่าหว่า ? ... อ้อ แล้วต้องบวงสรวงบูชาพระวิษณุอีกด้วย"

ชายคนนั้น ,. เอ. ต้องบริจาคมากมายเช่นนั้นเทียวฤา ? แย่จริง. ผมเสียใจแทนท่านมาก"

บัณฑิต" ฉันรึ เอ๊ะฉันรึ ? ทำไม...ทำไมฉันต้องบริจาคเอง?"

ชายคนนั้น "เพราะผู้ฆ่ามักการ์นั้นคือลูกชายของท่านเอง"

บัณฑิต "เอ๊ะ ! เอ๊ะ ! ลูกชายฉันเองรึ ?" ประเดี๋ยว ?" ประเดี๋ยว, อ้อ...ลืมไป ..อ้อนี่เอง: อยู่ในคัมภีร์ศาสตร์นี่เอง ! เมื่อตะกี้ฉันบอกผิดเสียแล้ว ไม่ได้ดูให้ถี่ถ้วน. ในคัมภีร์ศาสตร์ท่านบัญญัติไว้ว่าใครฆ่ามักการ์ต้องเสียดอกการ์ (สองเบี้ย) ถูกหละ ! เพราะฉนั้นต้องเสี่ยเบี้ยสองเบี้ยชำระบาป !"

รอดอายเพราะปัญญา

พีรพล ตลกหลวงในราชสำนักอิสลามิกราชาธิบดีนั้นมีชาติกำเนิดในวงศ์พราหมณาจารย์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและปฏิภาณปัญญาเฉียบแหลม เคยทดลองหยั่งภูมิรู้พวกราชบัณฑิตฝ่ายศาสนามหะหมัดให้พ่ายแพ้มาเนือง ๆ เป็นเหตุให้ราชบัณฑิตเหล่านั้นแค้นเคืองปองจับผิดของพีรพลออกเปิดเผยเพื่อแก้เผ็ดตลอดมา

วันหนึ่งเกิดการณ์แผ่นดินไหวขึ้นในพระนคร พระราชาทรงวิตกเพราะไม่แจ้งในเหตุวิปริตนั้นว่าเกิดเหตุด้วยสิ่งอันใด, ดำรัสสั่งให้ประชุมปวงปราชญ์เพราะทรงสอบถามสดับคำอธิบายราชบัณฑิตฝ่ายศาสนาอิสลามเห็นเป็นโอกาส ที่จะแกล้ง พีรพล ให้จำนนสารภาพความเขลาได้ในกาลนั้น จึงพร้อมกันทูลว่า...

"ขอเดชะพระบารมีปกเกศ ปัญหานี้ชอบที่จักให้พีรพลเป็นผู้แก้ เขาพร่ำอวดนักว่ามีภูมิรู้ดีในทางดาราศาสตร์ ทั้งเคยเย้ยพวกข้าพระเจ้าด้วยวิทยาการอันไกลนั้นเสมอมา ขอพระองค์ได้โปรดให้หาพีรพลเข้ามาเฝ้าแล้วแลให้อธิบายถึงมูลเหตุแผ่นดินไหวนี้ก่อน พวกข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าพีรพลคงไม่สามารถทูลสนองให้ถูกต้องได้ ต่อไปเมื่อหน้าก็คงจะหายตั้งตนว่าเป็นคนฉลาดเลิศแห่งผู้เดียวแน่แท้"

พี่รพลเข้ามาเฝ้าพึ่งรับสั่งถาม ถวายอภิวาทน์แล้วทูลว่า...

"มหาราชะ อันพวกข้าพเจ้าเหล่าพราหมณ์บัณฑิตเมื่อดับขันธ์ไปแล้ว ประเพณีมีเขาจะต้องชำระสรีรกาย ทำลายทรากศพเสียด้วยเปลวพระเพลิงอันเริงร้อน, กระทำให้ดวงวิญญาณปลิวตามควันขึ้นไปสู่ภพสวรรค์ ก็มีความรอบรู้แต่เฉพาะในเรื่องเบื้องบนเป็นธรรมดา

ก็แต่พวกอุลิหม่านั้นเล่า เมื่อทำกาลกิริยาตายไปแล้วเขาฝังศพไว้ใต้ดิน ชอบแต่ให้พวกอุลิหม่านอธิบายมาก่อนว่าอะไรในอุทรแห่งแผ่นดินเป็นเครื่องบรรดาลให้หวั่นไหว แท้จริงการอธิบายปัญหาข้อนี้มิใช่ตกเป็นหน้าที่ของข้าพระเจ้าเลย ป่วยการถาม"

ทำไมฝ่ามือคนจึงไม่มีขน

วันหนึ่งท่านพัทชาห์แห่งกรุงเดลฮี ดำริห์เห็นเป็นอัศจรรย์ว่า หัตถ์ของเธออันหาโลมชาติบมิได้ ท้าวเธอไม่สามารถเพ่งเค้ามูลให้เห็นตระหนักชัดจึงตรัสถามพีรพลจำอวดหลวงว่า

"เหตุไรฝ่ามือข้านี้จึงไร้ขน ?"

พีรพลบังคมแล้วทูลว่า "ข้าแต่พระผู้เป็นที่พึ่งแห่งปวงมนุษย์ เมื่อพระหัตถ์อันงาม บริสุทธิ์ประดุจดวงประทุมชาติ มุ่นอยู่แต่ในการหยิบทองบริจาคมิได้พักผ่อนเลยเช่นนั้น ไฉนโลมชาติจะออกได้เล่า"

พัทชาห์จึงว่า "ข้อนั้นอาจเป็นได้ ในส่วนข้า. ก็แต่ฝ่ามือของเจ้านั้นอะไรเป็นเครื่องทำให้ไม่มีขน ?"

พีรพลทูลว่า "มหาราชะ พระองค์เป็นผู้ให้ ข้าฯแห่งพระองค์เป็นฝ่ายรับ ทองเหล่านั้นไหลจากพระหัตถ์ลงมาสู่มือเรา เพราะฉะนั้นการถูไปไถมาก็ย่อมมีเสมอดุจกันทั้งสองฝ่าย

ท่านพัทชาห์ได้ฟังคำตอบอันกอรปด้วยปรีชาญาณดังนั้น ก็ทรงโสมนัส ตรัสถามลองปัญญาพีรพลสืบไปว่า "ที่เจ้าว่ามานั้นดูก็แยบคายอยู่ แต่ยังมีคนเป็นอันมากซึ่งมิได้รับทองจากข้าเลย ก็ฝ่ามือของคนเหล่านั้นเล่าเจ้าจะแก้ว่ากระไร ?"

พีรพลผุดลุกขึ้นกระทำสะลามหลายครั้งทูลว่า "กษัตริย์ในโลกนี้แทบไม่มีใครแล้ว ซึ่งมิใช่ปฏิคาหกคือผู้รับทานวัตถุแห่งพระองค์ ถึงหากว่าจะมีบ้าง ฝ่ามือเขาผู้นั้นก็มีขนหาได้ไม่ เพราะต้องถูมือทั้งสองของเขาไปมาด้วยอาการน้อยใจ"

ทองได้ไหลพรั่งพรูจากหัตถ์พัทชาลงสู่มือพีรพลจริง ๆ

ผู้คงแก่เรียน

บัณฑิตผู้หนึ่งพึ่งกลับจากกรุงพาราณสี มีสมองเต็มไปด้วยศิลปศาสตร์, สามารถร่ายพระเวทไวยากรณ์สันสกฤตแลมนต์ต่าง ๆ เบ็นอย่างคล่องแคล่วหาตัวเปรียบได้ยาก แต่เบ็นผู้มีเชาวน์น้อยเต็มที่

ฝ่ายภรรยาเมื่อเห็นสามีของตนไปเล่าเรียนวิชาในสำนักทิศาปาโมกข์ เวลาช้านานกลับมาสู่เคหสถานแล้วก็มีความยินดี ทวีความรักแลเคารพยิ่งขึ้น ขณะที่บัณฑิตมาถึงนั้นนางกำลังต้มน้ำนมอยู่ เห็นสามีไม่มีน้ำจะล้างมือแลเท้า จึงกล่าวขึ้นว่า

“ท่านจงช่วยดูนมในหม้อนั้นประเดี๋ยวก่อน, ฉันจะไปตักน้ำที่บ่อมาให้ เวลานี้ไม่มีใครอยู่เลย. ไม่นานฉันก็จะกลับ”

บัณฑิตรับคำภรรยานั่งเฝ้าหม้อน้ำนมอยู่ ไม่ช้านมได้เดือดล้นปากหม้อออกมา บัณฑิตเห็นดังนั้นก็ตกใจตั้งพิธีร่ายมนต์แลสูตร์ต่าง ๆ เบ่าลงไปนมก็หาคลายเดือดไม่ ฝ่ายภรรยาพอกลับมาเห็นรีบตักน้ำเทลงในหม้อนมนั้นก็หายเดือดทันทีบัณฑิตเห็นเบ็นอัศจรรย์ ดังนั้นก็ตกใจกล่าวคาถาสรรเสริญคุณวิเศษแห่งภรรยาคล้ายดังนี้ว่า...

"เจ้าเอย, เจ้านี้มิใช่คนธรรมดาเสียแล้ว, เจ้าคือพระเทพีผู้ทรงฤทธานุภาพยิ่งด้วยอำนาจมนต์ใดๆ ที่ข้าเรียนมา. โอ, แม่เทพ-อัปสร, ข้าขอนอบน้อมยอมจำนนแก่เจ้าแล้วโดยราบคาบ

ภรรยาได้ฟังดังนั้นก็สดุ้งตกใจ กล่าวรับขวัญว่า "อนิจจา เมื่อท่านเห็นฉันเป็นพระเทพี ฝ่ายฉันก็เลยเห็นว่าตัวท่านคือไอ้บ้าผู้คงแก่เรียนนั่นเอง"

สวรรค์ของคนเขลา

บัณฑิตผู้หนึ่งมีช่างตัดผมคนหนึ่งสวามิภักดิ์เป็นอุปัฏฐาก จาริกท่องเที่ยวไปตามนครต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่วิทยาคม และ เพื่อประโยชน์แห่งการแสวงทรัพย์ด้วยการแผ่วิชชาอันไพศาล บุรุษทั้งสองบทจรไปในคามและนิคมหลายแห่งจนลุถึงเมือง ซึ่งมีสินค้าทั้งปวงขายเป็นราคาเดียวกันหมด บัณฑิตผู้นั้นมีความพิสวงมาก แต่พอพิจารณาดูลักษณะแห่งเมืองและราษฎรในเมืองนั้นใกล้ชิดขึ้นอีกหน่อยก็ลงเนื้อเห็นชัดว่าพระเจ้าแผ่นดินและราษฎรในเมืองนั้น ถึงเป็นคนดีและขยันขันแข็งก็จริง แต่เป็นคนไร้สติทั้งสิ้น จึงปรารภแก่ช่างตัดผมศิษย์ของตนว่าการเข้าไปอยู่ในประเทศของคนที่ขาดความรู้จักเหตุผล คงจะมีภัยเป็นแน่แท้

บัณฑิตกล่าวว่า "เมืองนี้เป็นเมืองมืด พระเจ้าแผ่นดินก็เป็นผู้จักษุบอด ดูซิผักกับขนมมันขายราคาเดียวกันหมด เราจะอยู่ที่นี่มิได้แน่แล้วต้องรีบหลีกไปเสีย"

แต่ช่างตัดผมยังอาลัยอยู่มาก ไม่สมัครจะจากสิ่งเหล่านั้นไปกับนาย ฝ่ายบัณฑิตเมื่อเห็นคำแนะนำของตนซึ่งให้แก่ช่างกลับกทาสปัญญานั้นไร้ผลก็ออกไปจากเมืองแต่ผู้เดียว บอกไว้แต่ชื่อตำบลที่ตัวจะไปสู่ เมื่อได้ความลำบากยากเข็ญประการใดก็ให้ส่งข่าวไปเถิด

ช่างตัดผมเป็นอันคงอยู่ในเมืองที่มีของราคาถูกนั้น เที่ยวรับจ้างตัดผมและโกนหนวดสืบมาจนถึงวันพลันเกิดอุบัติเหตุ คืออยู่ดี ๆ ก็ถูกฝูงชนมาฉุดคร่าหิ้วลากคอเข้าไปสู่สำนักของพระราชา ขณะนั้นเห็นกันว่านักโทษผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังถูกนำขึ้นเผาทั้งเป็นบนกองฟืนนั้นตัวเล็กบอบบางนัก เผาไฟคงไม่ไหม้รุ่งโรจน์ เอาช่างตัดผมซึ่งร่างกายอ้วนพีมีมันมากคนนี้ขึ้นเผา คงจะมีแสงเพลิงพลุ่งโพลงงามกว่าแลสนุกกว่า ถึงหน้าที่นั่งช่างตัดผมก็ได้แต่ร่ำร้องวิงวอนขอแต่พระราชา ให้ทุเลาการเผาไว้สักวันหนึ่งก่อน เมื่อพระราชาทรงยอมจึงรีบส่งข่าวความลำบากให้เพื่อนผู้หนึ่งช่วยนำไปบอกบัณฑิตโดยเร็ว

ในวันรุ่งขึ้น พอพิธีการสำหรับจะเผาช่างตัดผมทั้งเป็นเตรียมสรรพแล้ว คนทั้งปวงในที่นั้นก็เห็นผู้วิเศษคนหนึ่งวิ่งร้องสุดเสียงตรงเข้าสู่หมู่ชุมนุมว่า...

"อย่าเพ่อก่อน, หยุดก่อน, อย่า... ใครอย่าขึ้นไปบนกองฟืนนั้น, ตัวเราจะขึ้นเอง

ผู้นั้นคือบัณฑิตที่กล่าวข้างต้น ฝูงชนมีความพิศวงกันมากเพราะไม่ทราบความหมาย

พระราชาเสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับ ตรัสถามบัณฑิตว่าทำเช่นนั้นเพื่อประสงค์อะไร

บัณฑิตตอบว่า " พระองค์อย่าทรงเสียเวลาเลย. ขอได้โปรดเอากายข้าพเจ้านี้ขึ้นวางบนกองกูณฑ์ จุดเพลิงเผาเสียแต่ภายในชั่วโมงนี้เถิด มิฉะนั้นเวลามหาฤกษ์ ได้พบบุญลาภจะล่วงไปเสีย ข้าพเจ้าศึกษาวิชชาโหราศาสตร์และดาราศาสตร์มาช้านานหลายปีแล้ว เพื่อตรวจแสวงหาโอกาสว่าเวลาใดจะเป็นเวลาเหมาะที่คนจะได้ตายตรงขึ้นไปสู่สวรรค์ ตามปูนโหราศาสตร์บ่งชัดว่าถ้าผู้ใดถูกเผาตายในกองกูณฑ์ภายในชั่วโมงนี้ ผู้นั้นจะได้ตรงขึ้นสวรรค์เป็นแน่แท้แล้ว ขอได้โปรดเร็วหน่อย เชิญเผาข้าพเจ้าบนกองฟืนนั้นเร็ว ๆ หน่อยเถิด "

พระราชาทรงดำริห์แล้วตรัสว่า " เอ๊ะ ช้าก่อน ข้าไม่ยอมให้ผู้ใดใช้กองกูณฑ์นี้เป็นหนทางไปสู่สวรรค์ คนที่จะได้ถือโอกาสนี้ต้องเป็นตัวข้าเองจึงจะถูก เสนาอำมาตย์ทั้งหลายจงช่วยกันเอาตัวข้าขึ้นวางบนกองฟืนบัดนี้ "

พอพระราชาเตรียมองค์จะขึ้นสู่กองเพลิง เพื่อเสด็จสวรรคาลัย พระชนนีของเธอก็เสด็จออกกั้นกลางห้ามว่า

"ลูกเอย เจ้าจะไปสวรรค์ก่อนแม่กระไรได้ แม่นี้ควรมีโอกาสได้ไปก่อน, จงเผากายแม่ด้วยกองกูณฑ์นั้นเถิด

พระราชาได้ทรงฟังดังนั้นก็จำพระทัยต้องปฏิบัติตาม คือเชิญเสด็จพระชนนีลีลาศขึ้นสู่กองเพลิงตรงไปเสวยสวรรค์ หวยราษฎรพากันซร้องศัพท์สาธุการอยู่เซ็งแซ่

ฝ่ายบัณฑิตกับช่างตัดผมเห็นเป็นโอกาสเหมาะแล้ว จึงชวนกันควบแน่วหนีออกนอกประตูเมือง พอพ้นเขตนครนั้นแล้ว บัณฑิตจึงกล่าวเป็นบาทคาถาด่าช่างตัดผมว่า "ดูราไอ้บ้าบัดซบ มึงสำนึกถึงการตักเตือนของกูได้ฤายังเล่า มีแต่คนเขลาเท่านั้นที่ชอบอยู่ในสวรรค์ของคนเขลา ถ้าไม่ใช่เพราะกูป่านนี้มึงฉิบหายแล้ว"

เปิ้นข้าใครแน่

ครานั้นเอมเปอเรอร์อักบาร์ เสด็จลงประพาสในราชอุทยาน เพื่อบริหารอิริยาบถ, พีรพลได้โดยเสด็จติดไปเบื้องหลังตามเคย

ท้าวอักบาร์ทอดพระเนตร์เห็นผลมะเขือขาวในที่แห่งหนึ่ง จึงตรัสว่า "งามน่ารักน้อยไปฤๅนั้น มะเขือขาวข้าชอบ"

พีรพลทูลตอบทันควันว่า "งามน่ารักที่สุดเทียวพระเจ้าข้า เปิ้นผลผักอันน่ารักที่สุดในจำพวกซึ่งข้าพระเจ้าเคยพบเห็น จะดูรูปลักษณะก็งดงาม จะฟังนามรึ นามก็ไพเราะ เวลาจับต้องก็ลมุนลม่อมเหมาะเจาะแลหมดจด จะบริโภคก็มีรสโอชะเปิ้นที่ยิ่ง ไม่ว่าจะใช้เผา ต้ม ทอด ฤๅปิ้งประกอบแกงจิ้มน้ำพริกฤๅกินกับเนื้อ ฤๅว่าจะประดิษฐ์ยักย้ายใส่เปิ้นเชื้อปรุงขนมแล้วแต่ใจชอบ ก็ชูรสอร่อยไปทุกอย่าง ข้าพระเจ้าไม่สามารถว่าจะสรรหาคำอะไรมาพรรณาคุณของมะเขือขาวแล้ว มะเขือขาวเปิ้นยามีสรรพคุณดีเลิศสำหรับบำรุงกระเพาะอาหาร ดีเลิศสำหรับบำรุงโลหิต ดีเลิศสำหรับบำรุงมันสมอง ดีบรมเลิศสำหรับบำรุงอัสฐิมิญช่ำ คือเยื่อไขในข้อกระดูก แลกล้ามเนื้อ บริโภคได้ทั้งคนดีและคนไข้ ไม่มีแสลง โอ ข้าพระเจ้ารักมะเขือขาวนัก ข้าพระเจ้าขอบูชามะเขือขาว"

ท้าวอักบาร์จะได้ทรงคล้อยตามอุทานคำคุณศัพท์อันแล้วไปด้วย "เลิศ" ต่าง ๆ เหล่านั้นก็หามิได้ ท้าวเธอเสด็จดำเนินนิ่งไป จนถึงอีกตอนหนึ่งแห่งราชอุทยานทรงชี้นิ้วพระหัตถ์ ไปทางผลมะเขือสีม่วง แล้วตรัสว่า "ดูก่อนพีรพล, มะเขือม่วงนั้นก็งามน่ารักเบาไปฤๅ ? ข้าชอบมะเขือม่วงยิ่งกว่ามะเขือขาว เพราะมะเขือม่วงมีเมล็ดน้อย และมีเมือกน้อยกว่าด้วย

คราวนี้ พีรพลทูลว่า "มหาราชา, อะไรจะมาดีไปกว่ามะเขือม่วงอีกเล่า มะเขือม่วงมีคุณวิเศษกว่ามะเขือขาวไกลกันลิบลับ, มะเขือขาวนั้นกินไม่เข้าเพราะมีเมล็ดและเมือกลื่นคอราวกับอะไรดี ข้าพระเจ้าไม่ยอมให้ใครนำเข้าใกล้ที่เสวย และข้าพระเจ้าไม่ให้ใครนำมาเพาะขึ้นในสวนเป็นอันขาด แต่ทว่ามะเขือม่วงนั้น...โอ, ข้าพระเจ้าขอบูชา ! มะเขือม่วงเป็นพันธ์ผักอันมีคุณวิเศษอย่างเลิศ, งามเลิศ, น่ารักเลิศ, หวานเลิศ, ป๊ะจะทำอะไรก็..............."

ท้าวอักบาร์ตรัสสอดขึ้นตรงนั้นว่า "จงหยุดคำว่า "เลิศ" ของมึงเสียทีเถิดอ้ายสกุล มึงได้กล่าวคำอันแย้งกันเองแทบในอึดใจเดียวนั้นก็ว่าได้ สัญชาติไพร่สอพลออย่างมึงย่อมคล้อยตามคำนายไปหมด ไม่ว่าจะผิดฤๅชอบ มึงจะได้ชมมะเขือนั้นด้วยความจริงใจก็หา

มิได้. ความมุ่งหมายของมึงอยู่ที่ตรงว่า จะประจบกูโดยวิธีกลับคำสรรเสริญเยินยอโยกเยกไปทางโน้นทางนี้ แล้วแต่มึงสำคัญว่ากูจะชอบถ่ายเดียวเท่านั้นเอง"

พีรพลจะได้หวั่นต่อพระวาจาตำหนิโทษอันนั้นก็หามิได้ กลับขึงดูพระพักตร์ท้าวอักบาร์โดยองอาจแล้วกล่าวว่า.—

"ขอเดชะ. พระอาญาไม่พ้นเกล้า. ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดตอบข้าพระเจ้าสักหน่อยว่า ข้าพระเจ้าเป็นข้าของพระองค์ฤๅเป็นขี้ข้าของไอ้มะเขือเปรตนั้น ?"

ปัญหาเรื่องกำเนิด

ในกาลโบราณมีชายชราผู้หนึ่งจักษุบอดทั้งสองข้าง เข้าไปขอรับราชการในสำนักพระราชาองค์หนึ่ง อ้างว่าเป็นผู้มีความรอบรู้ชำนาญพิเศษในทางทดลองมณี ชื่อุปนิสัยบุคคลแลสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ พระราชาองค์นั้นทรงรับไว้ โดยประทานเบี้ยกรุณาเล็กน้อยให้เลี้ยงชีพ

ไม่ช้าพระราชาได้ตรัสเรียกชายชราเข้าไปทดลอง คล้ำไข่มุกข์บางอย่าง แล้วให้ทดลองเพชร แลให้ทดลองดูนิสัยม้าตัวหนึ่งทุกคราวที่กล่าวนี้ พระราชาริม ๆ ต้องจ่ายธนทรัพย์มากมายให้เป็นค่าสิ่งเหล่านั้นแก่พ่อค้าเข้ามาทูลขาย แต่หากชายชราจักษุบอดทูลคัดค้านชี้แจง ถึงตำหนิและความบกพร่องในสิ่งเหล่านั้นไว้ทันทุกราย จึงทุ่นราชทรัพย์ในพระคลังตั้งหมื่นแสน เพราะไม่ต้องทรงซื้อ พระราชา ทรงคิดขอบใจ จึงประทานรางวัลเหรียญอัฐทองแดงแก่ชายชราผู้นั้นเป็นหลายเหรียญ

วันหนึ่งขณะเฝ้าพระราชาอยู่เฉพาะสองต่อสอง เฒ่าตาบอดผู้นั้นทูลขึ้นว่า.—

"มหาราชะ ถ้าข้าพระเจ้าทูลถึงความจริงอันไม่น่าพึงพระหฤทัยสักอย่างหนึ่งจะทรงประทานอภัยแก่ข้าพเจ้าไหม ?"

ราชาตรัสตอบว่า " อ๋อ ท่านจะกล่าวอะไรก็กล่าวเถิด ไม่ต้องเกรงใจว่าเราจะโกรธ "

ชายชราจึงแขม่วเสียงทูลกระซิบ ๆ ว่า ถ้าเช่นนั้นพระองค์ใคร่จะทรงทราบไหมว่าพระองค์นี้ที่จริงไม่ยักใช่ลูกกษัตริย์ ! "

ราชากริ้วผาง ทรงตวาดว่า " เอ อ้ายเฒ่านี่บังอาจแน่ะ ! "

ชายชรา " ประทานโทษ พระองค์ได้ตรัสสัญญาแล้วจะไม่กริ้ว "

ราชา " ถ้ากระนั้นจงพิสูจน์แสดงหลักฐานมา หาไม่ข้าจะตัดคอเอ็งให้ขาดสบั้น "

ชายชรา " ถ้าพระองค์จะต้องพระประสงค์หลักฐาน ก็จงกระทำตามคำของข้าพระเจ้าเชิญเสด็จเข้าไปในราชมณเฑียร แล้วแสร้งล้มประหนึ่งว่าประชวรพระโรคหทัยวาต ควรทรงดิ้นและชักให้มาก ๆ เหมือนดังกำลังเสด็จทิวงคต แล้วพึงเรียกข้าพเจ้าเข้าไปพยาบาลในตอนสุดท้ายเถิด

ราชาได้ทรงปฏิบัติตามคำของชายชราผู้นั้นครบทุกประการ จนในที่สุดตรัสเรียกชายชราเข้าไปใกล้ ชายชราลองคลำพระชีพจรก่อนแล้วสั่นศีรษะทำหน้าซีดกล่าวว่า

"พระโรคนี้เป็นอเตกิจฉา อีกสักชั่วนาฬิกาก็เห็นจะต้องเสด็จสวรรคาลัยแน่แล้ว, อันทางที่จะผ่อนหนักให้เป็นเบานั้นยังมีอยู่ แต่พรของบิดาอย่างเดียว

พอชายชรากล่าวขาดคำลง ราชาก็ทรงออกอุทานเป็นเชิงปัจฉิมวาจาว่า.—

"โอถ้ากระนั้นตัวเราต้องดับขันธ์แน่แล้ว พระราชบิดาของเราได้เสด็จทิวงคตไปนมนาน จะเสด็จมาประทานพรแก่เรากระไรได้เล่า, ท่านทั้งหลายอยู่หลังจงระวังตัวให้ไกลพ้นภัยพาล —— เราจะด่วนวายปราณแน่แล้วต้องขอลา"

ลำดับนั้น รานีผู้ราชมารดาทรงเงี่ยโสตสดับความอยู่หลังฉากไม่สามารถที่จะระงับความกระวนกระวายอีกต่อไปได้ จึงมีพระเสาวนีย์ให้นางสาวใช้บอกคนทั้งปวงออกจากห้องนั้นไปหมด, แล้วเสด็จตรงเข้าไปสู่ราชโอรส ตรัสด้วยพระอาการร้อนรนว่า "ลูกเอย อย่าเป็นทุกข์ไปเลยว่าโรคของเจ้าจะไม่หาย, แม่ได้ให้บิดาของเจ้ามาอวยพรแล้ว"

ราชา "ข้าแต่พระมารดา, พระองค์เล่งความกระไรลูกนี้ยังฉงน

ก็พระราชบิดาเสด็จอยู่บนทิพยวิมานแล้วจะมาประทานพร ได้อย่างไรเล่า? พระมารดาต้องแถลงมาก่อนลูกจึงจะยอมให้เชิญพระองค์มา"

รานี "ถ้ากระนั้นแม่จะบอกความจริงให้ประจักษ์ก่อน อันตัวเจ้านี้หาใช่โอรสของพระราชาองค์ก่อนไม่ ราชโอรสตัวจริงที่เกิดแต่แม่นั้นได้ตายเสียเมื่อคลอดใหม่ ๆ แล้ว แม่อยากปิดบังความจริงจึงให้สาวใช้คนสนิทรีบไปเที่ยวเสาะหาลูกใครที่เกิดใหม่มาคนหนึ่ง. ปิดบังกันไว้เป็นความลับอย่างกวดขัน เผอิญไปได้ลูกของมหาชัน (คือบุคคลผู้มีอาชีพในทางรีดดอกเบี้ย) มาคนหนึ่งเพิ่งคลอดใหม่ๆ ในคืนนั้นเอง โดยแม่ต้องเสียเงินค่าแลกเปลี่ยนเป็นจำนวนมาก -- เจ้าแหละคือเด็กคนนั้น เวลานี้นายพานิยะคนนั้นแก่มากแล้วยังมีตัวอยู่ แม่จะ--

ราชาองค์นั้นตรัสสวนขึ้นว่า "พอแล้ว, ข้าพเจ้าหายหละ, ไม่ต้องการพรของใครแล้ว"

พอตรัสขาดคำราชาก็เสด็จยุรยาตร์ออกยังท้องพระโรง โปรดให้หาตัวชายชราตาบอด ให้เข้าไปเฝ้า ทรงตั้งกระทู้ถามว่า.—

"ท่านรู้จักกำเนิดแห่งเราได้อย่างไร?"

ชายชราจึงทูลตอบด้วยอาการเคารพว่า

"ข้าพระเจ้ารู้จักชนิดไข่มุกข์ด้วยการดมกลิ่น,

ข้าพระเจ้ารู้จักชนิดของเพชรด้วยการสัมผัส

ข้าพระเจ้ารู้จักชนิดของม้าด้วยการเอานิ้วไชหู

ข้าพระเจ้ารู้จักว่าพระองค์เป็นลูกนายพานิยะ เพราะลักษณะแห่งการให้ปั่น"

เพลงแห่งภิลุอา

จำเนียรกาลครั้งหนึ่งในศตวรรษที่สิบหก สะเพียปุระ เป็นเมืองท่าเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ในหมู่เกาะจำนวนมากที่รายรอบฝั่งของปากีสถานตะวันออก ไม่ไกลจากเมืองจิตตะกองนัก ในสมัยนั้นเมืองนี้เป็นท่าเรือที่สำคัญแห่งหนึ่ง มีเรือเล็กเรือใหญ่จำนวนมากลำเลียงสินค้ามาขนถ่ายหรือไม่ก็จอดรอบ ๆ เกาะ ใบเรือที่หลากสีสท้อนกับสีน้ำทะเลทำให้เกิดจินตนาการถึงชีวิตอีกแง่หนึ่งของสะเพียปุระ

เมืองท่านี้เป็นของนายวานิชที่มั่งคั่งคนหนึ่ง ผู้มีนามว่ามานิก พำนักอยู่ในคฤหาสน์อันโอ่โถงและตระการบนเกาะนี้ เขามีที่ดินมากมายซึ่งทำรายได้อย่างมหาศาล และทำให้เขามีอำนาจมาก จึงได้จ้างทหารไว้จำนวนหนึ่ง เพื่อป้องกันเกาะแห่งนี้และทรัพย์สินของเขา

มานิก มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อ อะมีรฺ และบุตรสาวคนหนึ่งชื่อพิวัล อะมีรฺเป็นชายงามช่ำชองในศิลปศาสตร์ต่าง ๆ ที่เล่าเรียนกันในสมัยนั้น นอกจากนี้ยังมีความเชี่ยวชาญในการค้าขายของบิดาอีกด้วย แต่พิวัลกลับมีรูปสมบัติและคุณสมบัติตรงข้ามกับอะมีรฺ เธอเป็นหญิงขี้ริวงมงาย ชอบอิจฉา แต่พี่เป็นชายรูปงาม ฉลาดเฉลียวและโอบอ้อมอารี

อะมีรฺได้อยู่กับพ่อแม่อย่างผาสุกตลอดมาจนสุวัยหนุ่ม วันหนึ่งคิดอยากจะล่องทะเลเป็นกำลัง ฝ่ายบิดาก็ตามใจบุตร หลังจากอิดเอื้อนอยู่เป็นนาน และเมื่อได้เตรียมเรือพร้อมจะออกไปแล้ว มานิกได้มาหาลูกและให้โอวาทว่า

"ลูกรัก โดยที่นี่เป็นการเดินทางไปแดนไกลเป็นครั้งแรกของลูก จงแล่นเรือเลียบฝั่ง อย่าออกไปกลางทะเลลึก" แล้วก็หันมากำชับนายเรือว่า

"กุรัลธาร จงระวังดูแลลูกข้าให้ดี ซึ่งเจ้าก็รู้อยู่แล้วว่าเป็นที่รักยิ่งชีวิตของข้า"

เรือได้แล่นไปอย่างราบเรียบตามชายฝั่ง แต่ไม่ช้าอะมีรฺก็หมดความอดทนที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของบิดา น้ำใจที่ชอบผจญภัยเกิดฮึกเหิมจึงบอกนายเรือว่า

"อย่าแล่นเลียบฝั่งเหมือนคนตาขาวหน่อยเลย แล่นออกกลางทะเลลึกเถิด"

กุรัลธาร พยายามชี้แจงให้อะมีรฺได้นึกถึงคำสั่งของบิดา แต่คำเตือนนี้ดูเหมือนจะยั่วยุอะมีรฺให้โกรธมากขึ้น จนที่สุดอะมีรฺได้ทำหน้าที่นายเรือเอง แล่นไปกลางทะเลลึก

ภายในสองสามชั่วโมงต่อมา ทะเลที่ราบเรียบอยู่แล้วพลันเกิดคลื่นลมจัด และซัดพาเรือให้ออกนอกเส้นทาง เรือหมุนคว้างอยู่กลางทะเลลึกตลอดสองวันสองคืน แต่แล้วในเช้าวันที่สาม พายุก็สงบ พวกลูกเรือเห็นชายฝั่งแห่งหนึ่งลิบ ๆ จึงแล่นตรงไปทอดสมอและพากันลงจากเรือ

ริมชายฝั่งนั้นมีสวนที่จัดแต่งไว้อย่างงดงามแห่งหนึ่ง มีนกนานาชนิดร้องอย่างไพเราะ เมื่อพวกลูกเรือมาใกล้สวนก็ได้เห็นนกมัยนาเกาะคอนไม้ร้องเพลงเป็นข้อความจากคัมภีร์กุรอานอย่างเพราะพริ้ง อะมีรรู้สึกอัศจรรย์ใจมาก และอยากได้นกตัวนั้นไว้เป็นกรรมสิทธิ พวกลูกเรือจึงช่วยกันจับ แต่นกบินหนีไปได้ทุกคราว จนในที่สุดพวกลูกเรือพากันเหนื่อยอ่อน ไม่สามารถจะจับนกที่แสนเชื่องตัวนั้นได้ อะมีรอดรนทนต่อไปอีกไม่ได้จึงคว้าธนูยิงนกตัวนั้น

นกมัยนานี้เป็นของหญิงสาวรูปงามคนหนึ่งชื่อ ภิลุอา ซึ่งเป็นน้องสาวคนสุดท้องของพี่ชายเจ็ดคน ต่างก็เป็นพ่อค้าที่มั่งคั่งของเกาะนี้ ซึ่งมีชื่อว่า เตลันญา ภิลุอาเป็นหญิงสาวที่งามหยดย้อยดุจนางในเทพนิยาย มีอายุ ๑๔ ปี เมื่อเธอรู้ว่ามัยนาถูกยิงตายเสียแล้ว ก็เศร้าโศกเสียใจมาก ฝ่ายพี่ชายทั้งเจ็ดเมื่อทราบข่าวความทุกข์ของน้อง

สาว ก็โมโหเป็นกำลัง ถึงกับสาบานว่า ผู้ใดก็ตามที่ฆ่านกตัวนี้จะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก

หลังจากตามหาคนร้ายไม่นาน ก็ทราบว่ามีชายหนุ่มจากแดนไกลคนหนึ่งบุกรุกเข้ามาในสวนและยิงนกตัวนี้ จึงพาชายฉกรรจ์จำนวนหนึ่งไปยังที่อะมีรุและลูกเรือพำนักอยู่บนฝั่ง หลังจากต่อสู้กันฝ่ายของอะมีรุซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าก็พ่ายแพ้ อะมีรุถูกจับขังในห้องขังและมีหินหนักทับอยู่บนอก

ไม่ห่างจากห้องขังนี้เท่าใดนัก มีบ้านหลังใหญ่ซึ่งมารดาของภิลุอาและพวกพี่ ๆ พำนักอยู่ นางเป็นหม้าย ตกกลางคืนนางได้ยินเสียงครวญครางดังมาจากห้องขัง เมื่อเข้าไปดูจึงเห็นชายหนุ่มรูปงามถูกมัดและมีหินก้อนใหญ่วางทับอยู่บนอก นางรู้สึกสงสารเป็นกำลังจึงถามว่า

"เจ้ามาจากไหน และเป็นลูกเต้าเหล่าใคร ?"

อะมีรุจึงเล่าเรื่องแต่ต้น นางได้ฟังก็ตกใจ จึงตะโกนเรียกลูก ๆ ให้มาแก้มัดอะมีรุทันที

"เอาหินออกจากอกหลานของแม่เดี๋ยวนี้ เจ้าไม่รู้ดอกหรือว่านี่เป็นลูกของสนุ้ยพี่ของแม่ที่แต่งงานกับพ่อค้าเมืองสะเพ้ยปุระไงเล่า ?"

เมื่ออะมีรุถูกปลดปล่อยแล้วก็ได้ขอโทษขอโพยกัน เขาและลูกเรือได้รับการต้อนรับอย่างดี เพราะปรากฏว่าเป็นญาติสนิทต่อกัน ต่อมาทางมารดาได้บอกแก่ลูก ๆ ว่า

"พี่ของแม่และแม่ต่างได้สาบานต่อกันว่า ถ้าฝ่ายใดได้ลูกชายหรือลูกสาวก็จะให้แต่งงานกัน"

ในไม่ช้า ก็มีพิธีแต่งงานระหว่างอะมีรุและภิลุอาบนเรือของอะมีรุ พวกลูกเรือและชาวเมืองเตลันญา ต่างดีใจในโชควาสนาของนายของตน โดยเฉพาะบนเรือของอะมีรุนั้นได้มีการเลี้ยงฉลองกันตลอดเดือน จนที่สุดก็ถึงเวลาที่อะมีรุต้องพาเจ้าสาวรูปงามของเขากลับบ้านเมือง

"ลูกสาวของแม่เป็นเพชรน้ำหนึ่ง" มารดาของภิลุอาสั่งเสียกับอะมีรุ "จงทนุถนอมไว้ให้ดี"

"วางใจเถอะแม่" อะมีรุพลางปลอบใจนาง "ลูกจะทนุถนอมนางแก้วนี้ไว้อย่างดีทีเดียว"

แล้วก็แล่นเรือกลับบ้าน

ข่าวการมาถึงของอะมีรุแพร่สะพัดทั่วเมืองสะเพี้ยปุระอย่างรวดเร็ว เมื่อชาวเมืองรู้ว่านายหนุ่มของตนกลับมาพร้อมด้วยเจ้าสาวรูปงาม

สาว ก็โมโหเป็นกำลัง ถึงกับสาบานว่า ผู้ใดก็ตามที่ฆ่านกตัวนี้จะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก

หลังจากตามหาคนร้ายไม่นาน ก็ทราบว่ามีชายหนุ่มจากแดนไกลคนหนึ่งบุกรุกเข้ามาในสวนและยิงนกตัวนี้ จึงพาชายฉกรรจ์จำนวนหนึ่งไปยังที่อะมีรุและลูกเรือพำนักอยู่บนฝั่ง หลังจากต่อสู้กันฝ่ายของอะมีรุซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าก็พ่ายแพ้ อะมีรุถูกจับขังในห้องขังและมีหินหนักทับอยู่บนอก

ไม่ห่างจากห้องขังนี้เท่าใดนัก มีบ้านหลังใหญ่ซึ่งมารดาของภิลุอาและพวกพี่ ๆ พำนักอยู่ นางเป็นหม้าย ตกกลางคืนนางได้ยินเสียงครวญครางดังมาจากห้องขัง เมื่อเข้าไปดูจึงเห็นชายหนุ่มรูปงามถูกมัดและมีหินก้อนใหญ่วางทับอยู่บนอก นางรู้สึกสงสารเป็นกำลังจึงถามว่า

"เจ้ามาจากไหน และเป็นลูกเต้าเหล่าใคร ?"

อะมีรุจึงเล่าเรื่องแต่ต้น นางได้ฟังก็ตกใจ จึงตะโกนเรียกลูก ๆ ให้มาแก้มัดอะมีรุทันที

"เอาหินออกจากอกหลานของแม่เดี๋ยวนี้ เจ้าไม่รู้ดอกหรือว่านี่เป็นลูกของสุนัยพี่ของแม่ที่แต่งงานกับพ่อค้าเมืองสะเพียปุระไงเล่า ?"

เมื่ออะมีรฺถูกปลดปล่อยแล้วก็ได้ขอโทษขอโพยกัน เขาและลูกเรือได้รับการต้อนรับอย่างดี เพราะปรากฏว่าเป็นญาติสนิทต่อกัน ต่อมาทางมารดาได้บอกแก่ลูก ๆ ว่า

" พี่ของแม่และแม่ต่างได้สาบานต่อกันว่า ถ้าฝ่ายใดได้ลูกชายหรือลูกสาวก็จะให้แต่งงานกัน"

ในไม่ช้า ก็มีพิธีแต่งงานระหว่างอะมีรฺและภิลุอาบนเรือของอะมีรฺ พวกลูกเรือและชาวเมืองเตลันญา ต่างดีใจในโชควาสนาของนายของตน โดยเฉพาะบนเรือของอะมีรฺนั้นได้มีการเลี้ยงฉลองกันตลอดเดือน จนที่สุดก็ถึงเวลาที่อะมีรฺต้องพาเจ้าสาวรูปงามของเขากลับบ้านเมือง

" ลูกสาวของแม่เป็นเพชรน้ำหนึ่ง" มารดาของภิลุอาสั่งเสียกับอะมีรฺ " จงทนุถนอมไว้ให้ดี"

" วางใจเถอะแม่" อะมีรฺพลางปลอบใจนาง " ลูกจะทนุถนอมนางแก้วนี้ไว้อย่างดีทีเดียว"

แล้วก็แล่นเรือกลับบ้าน

ข่าวการมาถึงของอะมีรฺแพร่สะพัดทั่วเมืองสะเพี้ยปุระอย่างรวดเร็ว เมื่อชาวเมืองรู้ว่านายหนุ่มของตนกลับมาพร้อมด้วยเจ้าสาวรูปงาม

ก็พากันแห่ไปต้อนรับที่ท่าเรือ เมื่อต่างได้เห็นหน้าเจ้าสาวก็รู้สึกประหลาดใจมาก

"ช่างสวยอะไรอย่างนี้" ต่างกระซิบแก่กัน "เหมือนอย่างเทพธิดา"

มารดาของอะมีรต้อนรับลูกสะใภ้ด้วยความดีใจ เธอรำลึกได้ถึงคำสัญญาของมะนัย น้องสาวของเธอที่ต่างได้ให้ไว้ต่อกัน แม้แต่มานิกบิดาของอะมีรก็พลอยตื่นเต้นดีใจไปด้วย ตลอดทั้งวงศาคณาญาติทุก ๆ คนนอกจากพิวัลคนเดียว ซึ่งบัดนี้ก็โตจนมีอายุแต่งงานได้แล้ว ใคร ๆ ก็พากันขยาด และเกลียดชังนาง เมื่อเธอได้เห็นรูปร่างอันสะคราญตาของพี่สะใภ้ แรงริษยาก็คุขึ้นในดวงใจของเธอ

เวลาล่วงไปอย่างผาสุกสักสองสามเดือน อยู่มาวันหนึ่งพิวัลก็พูดเป็นเชิงแนะแก่มารดาว่า

"คุณแม่คะ เรือจอดอยู่ที่ท่าเฉย ๆ กำลังจะขึ้นสนิมอยู่แล้ว เราต้องจ่ายเบี้ยเลี้ยงแก่ลูกเรือโดยที่พวกเขาไม่ได้ทำอะไรเลย แล้วพี่อะมีรก็ขลุกอยู่กับเมียจนลืมหูลืมตาไม่ขึ้น"

พิวัลเฝ้าแต่พ้องมารดาในทำนองนี้วันแล้ววันเล่า จนวันหนึ่งนางได้เตือนอะมีรว่า

"ลูกรัก ได้โปรดฟังแม่สักนิด ลูกกำลังทำตนให้ตกต่ำต่อสายตาชาวบ้าน กำลังละเลยหน้าที่โดยขลุกอยู่กับเมียหามรุ่งหามค่ำ"

เมื่อได้ฟังเช่นนี้ อะมีร์รู้สึกละอาย ไม่โต้ตอบประการใด เมื่อมารดาลุกจากไปแล้วเขาก็ตรงไปหากุรัลธาร

"เกลอเอ๋ย" เขาพูด "เราต้องออกเรือโดยด่วนเสียแล้ว แล่นไปเมืองอุชเชน ขอให้เตรียมเรือเดินทางพรุ่งนี้เช้า"

ตกเย็นอะมีร์ก็กลับบ้าน ภิลุอาสังเกตเห็นหน้าสามีหม่นหมอง นางก็พลอยทุกข์ร้อนไปด้วย

"นายเจ้าขา! เกิดอะไรขึ้นหรือ" นางถามสามีด้วยร้อนใจ

"ฉันไม่ได้หาเงินมานานแล้ว ผู้ชายต้องทำมาหากินเพื่อครอบครัวและบริวาร มิฉะนั้นจะเป็นที่อับอายแก่ชาวบ้าน เพราะฉะนั้น ยอดดวงใจของฉันเอ๋ย ต้องหักห้ามใจไว้บ้าง ยามเราต้องจากกัน ยิ้มสักนิดซิเมียจ๋า อย่าทำหน้าเศร้าเลย น้ำตาไม่ใช่ลางดีนะเจ้า"

"นายเจ้าขา! จะให้เมียอยู่ห่างได้อย่างไร โปรดพาเมียไปด้วยสักคนเถิด"

"เธอต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน จะไปอยู่บนเรือไม่ได้ อดทนหน่อยเถิดที่รัก ในไม่ช้าฉันจะกลับมา"

ภิลุอาต้องทำงานหนักทั้งวันทั้งคืน ได้กินแต่น้อย ถูกเหยียบหยาม เครื่องประดับกายแม้แต่ที่พี่ชายของเธอได้ให้ไว้ ก็ถูกริบเอาไป

ปีหนึ่งได้ผ่านไปแล้วด้วยความทุกข์และหม่นหมอง แต่ภิลุอาก็หาได้วี่แววการกลับมาของสามีของเธอไม่

วันหนึ่งคนในบ้านใช้ให้เธอไปตักน้ำที่บ่อ โดยที่วันนั้นแดดจัดมากและไม่มีใครสักคน นางจึงวางหม้อน้ำแล้วไปอาบน้ำ

บังเอิญในขณะเดียวกันมีนายวานิชคนหนึ่ง ชื่อโพลาแล่นเรือผ่านมา ตั้งใจจะแวะเมืองท่านี้ แต่พลันเหลือบไปเห็นหญิงสาวคนหนึ่งอาบน้ำอยู่ ทำให้เขาตกตลึงในเรือนร่างอันงดงามของเธอ จึงตัดสินใจว่าต้องเอาเธอมาเป็นเมียให้ได้ เขาจึงสั่งให้ลูกเรือไปพาตัวเธอมา ในไม่ช้าพวกลูกเรือก็จับตัวเธอมาได้ เธอร้องเรียกเสียงหลงให้คนช่วยแต่หามีใครได้ยินไม่

โดยที่เกรงว่าบางทีเขาอาจสูญเสียนางก็ได้ โพลา จึงไม่แวะท่าสะเพี่ยปุระ และรีบบ่ายเรือออกทันที

ภิลุอาตกตลึงต่อโชคชตาของนาง นางได้แต่ร้องไห้ ไม่กินไม่ดื่ม โพลาคิดว่าปล่อยให้นางอยู่ตามลำพังสักระยะหนึ่งจะดีกว่า แต่พอตกดึกและเรือได้แล่นออกจากสะเพี่ยปุระมาไกลแล้ว เขาก็เข้าไปหานางพลางพูดว่า

"ข้าจะพาเจ้าไปบ้านของข้าที่เมืองกัตตานี ข้ามีที่ดินมากมาย มีบ้านใหญ่โตเหมือนวัง จงยอมเป็นเมียข้าเถิด แล้วทุกอย่างจะเป็นของเจ้า"

"แต่ข้ามีผัวแล้ว" ภิลุอาร้องตอบ "ผัวข้าชื่ออะมีรฺ"

เมื่อได้ฟังชื่ออะมีรฺ โพลาก็พูดต่ออย่างฉลาดว่า

"สาวน้อยเอ๋ย! ฟังข้าเถิด อะมีรฺตายเสียแล้วเมื่อวันก่อนนี้ที่มัสลิบันดรฺ ข้ายังอยู่ในพิธีฝังศพเลย"

แต่ภิลุอาไม่เชื่อเขา และไม่ยอมฟังเขา โพลาโกรธมาก จึงลุกออกไป ต่อมาอีกสองสามคืน เขาก็เข้ามาหานางอีก ตอนนั้นดึกมากแล้ว และลูกเรือทุกคนต่างพากันหลับสนิท แต่ภิลุอายังคงตื่นอยู่และคิดสับสนไปต่าง ๆ

"เลิกเศร้าโศกเสียเถิด ดวงใจของข้า และยอมเป็นเมียข้าเถิด" โพลาพูดอย่างอ่อนหวานพลางจะโอบกอดเธอ เธอตกใจกลัวมาก แต่แล้วก็มีความคิดใหม่เกิดขึ้น แล้วพูดแก่โพลาอย่างเศร้า ๆ ว่า

"ขอให้ข้าได้ไว้ทุกข์แก่สามีของข้าสักหกเดือนเถิด เพราะข้าเป็นหญิงมุสลิม ข้าต้องไว้ทุกข์แก่ผัว หลังจากนั้นแล้วท่านจึงแต่งงานกับข้า แต่ก่อนถึงกำหนดนี้ถ้าท่านแตะต้องตัวข้า ข้าจะฆ่าตนเอง"

โพลายังคิดสักครู่หนึ่ง แล้วในไม่ช้าก็ยอมตามคำขอ ลุกจากไป

จะกล่าวถึงอะมีรฺ เมื่อได้แล่นใบเป็นครั้งที่สองจากสะเพียปุระแล้ว ก็มาถึงเมืองอุชเชนโดยปลอดภัย เขามีโชคดี ค้าขายได้กำไรมากมาย เขาดีใจในโชคลาภครั้งนี้ เลยพำนักอยู่ที่เมืองอุชเชนกว่าปีโดยยังมิคิดกลับบ้าน ต่อมาคืนหนึ่งอะมีรฝันถึงภริยาของเขาอย่างแปลกประหลาดทำให้เขากระวนกระวาย เลยตัดสินใจแล่นเรือกลับบ้าน

แล่นใบมาเต็มที่ ในไม่ช้าก็มาถึงเมืองสะเพียปุระ เขารีบลงจากเรือตรงไปบ้าน แต่แล้วดั่งที่เคยหวั่นเกรงไว้ เขาพบแต่ความอ้างว้างเงียบเหงา ทันใดนั้นน้องสาวก็ออกมาต้อนรับเขาพลางกล่าวเยาะว่า

"พี่น่าจะขอบใจที่แม่ภิลุอาตัวดีไม่อยู่กับเราอีกแล้ว ลืมมันเสียเถิด แล้วแต่งงานกับหญิงสาวสวย ๆ คนใหม่ อยู่กันให้เป็นสุขต่อไป"

"แต่เขาไปไหนเล่า" อะมีรฺตะโกนถาม "น้องไปทำอะไรเขา"

"มันตายไปสามวันแล้ว" พิวัลตอบ

อะมีรฺรู้สึกงงมึนตื้อทันที "พาฉันไปที่หลุมศพเดี๋ยวนี้"

"ก็อยู่ริมฝั่งทะเลนั่นไงเล่า" พิวัลตอบ

อะมีรฺไปตามนั้น พบหลุมฝังศพใหม่ ๆ หลุมหนึ่ง เขาแทบเป็นบ้าเพราะความเศร้าโศก จึงเริ่มขุดหลุมนั้นด้วยนิ้วมือของเขาเอง แต่สิ่งที่ได้ยังความประหลาดใจยิ่งแก่เขา ก็ที่ได้พบร่างสุนัขดำถูกฝังอยู่ เขาจึงรู้ได้ทันทีว่าภริยาของเขาถูกกลั่นแกล้งเป็นแน่แล้ว เขาไม่ใยดีต่อความมั่งคั่งและกำไรที่ได้มาจากการค้าขาย เริ่มออกเดินทางตระเวนหาภิลุอา ประหนึ่งเป็นยาจกคนหนึ่ง

เป็นเวลานานทีเดียวที่อะมีรฺตระเวนไปตามที่ต่าง ๆ ข้ามธารน้ำและขุนเขา บุกป่าฝ่าดง เขาได้ข้ามวังน้ำวนแห่งกรฺนะพูลีแล้วได้มาถึงปากแม่น้ำอิสสามุตี เขาได้เดินทางจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งแทบหมดหวังที่จะค้นหาภิลุอา จนกระทั่งได้มาถึงหมู่บ้านสัยยิดนครที่หมู่บ้านนี้มีนักดนตรีที่มีชื่อคนหนึ่งชื่อ โตนา บะรุย พำนักอยู่ ลือกันว่านักดนตรีนี้มีคาถาอาคมขลัง สามารถเล่นดนตรีให้เสือเชื่องและให้แม่น้ำเปลี่ยนกระแสได้

อะมีรฺจึงตรงเข้าไปหา เล่าเรื่องแต่ต้นจนหมดสิ้น และฝากตัวขอเป็นลูกศิษย์

ชายแก่จึงว่า "ดีแล้วที่ลูกมาหาพ่อ เอาละพ่อจะช่วยเจ้า"

โตนา บะรุย จึงสั่งให้ทำสะรังงี (Saranggi) สำหรับลูกศิษย์อกหักคนนี้ โดยใช้ความสามารถอย่างดีที่สุดสร้างเครื่องสาย ตัวมันทำด้วยไม้บิลัน (Bilan) หมุดทำด้วยไม้มันปะบัน (Manpaban) ส่วนสายทำด้วยเอ็นของงูดะรัส (Daras Snake) และคันชักทำด้วยไม้นัรฺชา (Narsha)

เครื่องสายสะรังงีจึงมีคุณภาพให้เสียงดีเป็นพิเศษ เมื่อชักคันสีบนสายก็จะมีเสียงคล้ายสะอื้นให้ดังออกมา ประหนึ่งมีคนเรียกชื่อ "ภิลุอา ภิลุอา"

อะมีรฺได้ลาอาจารย์ท่องเที่ยวไปอีกมีสะรังงีติดไปด้วย เขาได้เล่นเครื่องสายนี้ทุก ๆ แห่งที่ผ่านไป พร้อมทั้งมีน้ำตาไหลอาบบางครั้งบางคราว เพียงหวังจะได้พบภิลุอาเท่านั้น ในไม่ช้าก็เดินทางมาถึงเมืองกัตตานี ซึ่งโพลากักภิลุอาไว้ในบ้านของตน

ช่างประจวบเหมาะพอดี ที่อะมีรฺได้มาถึงหน้าประตูบ้านของโพลา ขณะนี้โพลากำลังพูดกับแก่ภิลุอา

"ที่นี้หมดเวลาไว้ทุกข์แล้ว ล่วงไปหกเดือนแล้ว เธอต้องแต่งงานกับฉันตามที่สัญญาไว้"

ภิลุอาได้แต่ยืนคอตก ไม่ได้พูดอะไร โพลาทึกทักเอาความหมายเองว่า การนิ่งเงียบของเธอ คือการยินยอม เขาจึงดีใจมาก

ทันใดนั้น ภิลุอาก็ได้ยินเสียงดนตรีคล้ายคนกร่นให้ออกชื่อเธอ เธอจึงเดินออกมาที่ระเบียงตึก ก็แลเห็นยาจกกำลังสีสะรังงีอยู่ ทั้งสองฝ่ายต่างประสานตากันและจำกันได้ เธอจึงไปขอร้องโพลาให้อาหารแก่ยาจก และให้ที่พักแก่เขา เพราะดูยาจกคนนี้ยากไร้เสียจริง ๆ

ตกดึก ภิลุอาลุกขึ้นเงียบ ๆ แอบไปหาอะมีรที่มุมห้องแห่งหนึ่ง ที่นั้นอะมีรลืมตาตื่นอยู่ ต่างได้กระซิบกระซาบบอกความเดิมแก่กันที่ทำให้ทั้งสองมาอยู่ในสภาพเช่นนี้

"คืนนี้กำลังจะล่วงหมดไปแล้ว" ภิลุอากระซิบแก่อะมีรุ "ขอให้เราพากันหนีเสียคืนนี้เถิด"

"ไม่ ฉันทำอย่างนั้นไม่ได้" อะมีรุกระซิบตอบ "ฉันเป็นลูกของคนที่ซื่อสัตย์และจะมาขะโมยเธอพาหนีอย่างที่โพลาทำไม่ได้"

รุ่งขึ้น อะมีรุก็ยื่นเรื่องร้องทุกข์ยังศาล ต่อผู้พิพากษาผู้มีนามว่า มุนัฟ ผู้พิพากษาได้ออกคำสั่งให้จับโพลามาที่ศาล

"อ้ายขอทานคนนี้มันชาติชั่ว" โพลาบอกแก่ผู้พิพากษามุนัฟ "มันแวะเยี่ยมตามหมู่บ้านต่าง ๆ แล้วล่อลวงลูกเมียคนอื่น"

เมื่อได้ฟังคำแก้ตัวเช่นนี้ ผู้พิพากษาจึงสั่งให้นำหญิงคู่กรณี คือ ภิลุอาเข้ามาให้การ

เมื่อพนักงานนำภิลุอามาต่อหน้าผู้พิพากษา ความสวยงามทำให้ผู้พิพากษาตะลึงหลง แม้ว่าจะอายุเข้า ๙๐ ปี และพ้นหลอแล้ว เมื่อเห็นหญิงสวย ๆ ก็อยากได้เป็นเมีย

"สาวน้อย จงบอกเถิดว่า ในสองคนนี้ใครเป็นสามีเธอ"

"ข้าแต่ใต้เท้า ยาจกคนนี้แหละคือสามีของดิฉัน"

ผู้พิพากษาโกรธโพลามาก ได้ไล่เขาออกจากศาลแล้วหันมาพูดกับอะมีรุว่า

"เจ้าหนุ่ม แกน่ะไม่สมกับสาวน้อยผู้นี้เลยถ้าฉันยกนางให้แกคนอื่นก็จะมาแย่งเอาไป แล้วแกก็จะมาฟ้องร้องอีก ปล่อยนางให้กับฉันเถิด ฉันจะดูแลนางเองเป็นอย่างดี"

ก่อนที่อะมีรุจะพูดอะไร ก็ถูกพนักงานฉุดกระชากลากออกไปจากศาล

อะมีรุตกใจมาก เห็นมีทางแก้อยู่ทางเดียวคือเดินทางกลับบ้านเมืองและนำกองทัพของสะเพ่ยปุระมาช่วงชิงนาง

เมื่อบิดา มารดาของ อะมีรุทราบความ จริงเกี่ยว กับ ภิลุอา แล้วก็รู้สึกอับอายในความผิดของตน จึงพร้อมที่จะแก้ตัว ในที่สุดก็ระดมพลพร้อมทั้งจัดเรือได้สิบสี่ลำให้นายเรือกุรัลธาร เป็นผู้คุมเรือในจำนวนนี้ทั้งสิบสามลำบรรทุกทหาร อาวุธ กระสุน สะเบียง และสิ่ง

อื่น ๆ เพื่อทำสงครามเป็นระยะนานถึง ๖ เดือน ส่วนลำที่สิบสี่ชื่อว่า ฟุรกอน บรรทุกคัมภีร์กุรอาน และหนังสือว่าด้วยศาสนาหลายเล่ม

ต่อมาผู้พิพากษาได้ทราบความ ว่ายาจกที่เขาขับไล่ออกไปนั้นคืออะมีรนายวานิชหนุ่มแห่งสะเพียปุระ กำลังยกทัพเรือมาโจมตี ก็ตกใจมากรีบไปบ้านโพลา

"เรื่องภิลุอานี้ทำให้ข้าลำบากมาก" ผู้พิพากษาบอกโพลา "เธอไม่ยอมเป็นเมียข้าโดยหาว่าข้าแก่ แท้จริงเธอรักเจ้ามาก ข้าอยากจะส่งเธอให้เจ้า แต่เวลานี้เธอป่วยอยู่"

ทันใดนั้นก็มีเสียงโห่ร้องและตูมตามที่ชายฝั่ง ผู้พิพากษาจึงเล่าความจริงแก่โพลา โพลาตกใจมาก แต่ไม่มีทางเลี่ยงนอกจากต้องร่วมมือกับผู้พิพากษาป้องกันเมืองนี้

การรบได้ดำเนินไปเจ็ดวัน ทั้งสองฝ่ายต่างเสียชีวิตมาก แต่ในที่สุดกองทัพของผู้พิพากษาและโพลาก็ถูกตีพ่ายแพ้ยับเยิน

โพลาถูกจับและถูกประหารชีวิตต่อหน้าอะมีรทันที ส่วนผู้พิพากษานั้นได้รับการอภัยโทษเพราะมีอายุมากแล้ว

อะมีรทราบจากผู้พิพากษาว่า ภิลุอาถูกขังอยู่ที่บ้านของผู้พิพากษา เมื่อเขาไปถึงก็ตกใจมากที่เห็นเธอป่วยหนักและซูบผอมจนผิดสังเกต ทั้งนี้เพราะเธอต้องทนทุกข์ขมขื่นใจอย่างหนักจนไม่กิน

น้ำกินข้าว อะมีรุพาเธอมาที่เรือ กุมมือเธอไว้อย่างเบา ๆ เธอมองดูเขาอย่างเนือย ๆ เพราะเธออ่อนระโหยมาก

ที่เมืองสะเพี่ยปุระ ชาวเมืองต่างพากันดีใจในชัยชนะของอะมีรุ และการที่เขาได้พาเจ้าสาวกลับมา เรือทั้งสิบสี่ลำได้แล่นมาเทียบท่าเมืองสะเพี่ยปุระ แต่หามีใครได้รู้ไม่ว่าลำหนึ่งนั้นบันทุกร่างที่ปราศจากชีวิตของภิลุอามาด้วย เพราะเธอสิ้นใจก่อนจะถึงสะเพี่ยปุระ เธอได้ถูกฝังที่ริมฝั่งทะเลอย่าง มีเกียรติยิ่ง ในฐานะเป็นภริยาของอะมีรุ นายวานิชหนุ่มแห่งสะเพี่ยปุระ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้อะมีรุระทมทุกข์อย่างหนัก จนแทบหมดอาลัยในชีวิต เวลากลางวันจะมีคนเห็นอะมีรุเฝ้าอยู่ที่หลุมฝังศพ และเวลากลางคืนเขาจะสีสะรังงี ซึ่งจะมีเสียงก่นให้ ภิลุอา ภิลุอา ล่องลอยไปตามลม

แม้กระทั่งทุกวันนี้ ในคืนที่เงียบสงัด เมื่อคลื่นทะเลกระฉอกกระทบฝั่ง เราจะได้ยินเสียงคล้ายคนร้องไห้ คล้ายกับมีใครเรียกแผ่ว ๆ ว่า ภิลุอา ภิลุอา ที่ตำบลนั้น

เรียบเรียงจาก Folk Tales of Pakistan

Complied by Zainab Ghulam Abbas

เนื้อเรื่องเกิดที่ปากีสถานตะวันออก

ถอดความโดย ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน ๖๘—๗๑ ถนนตีทอง พระนคร
นายอาทร บรรณประดิษฐ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๗